

บทที่ 4

ผู้ถูกกำกับควบคุมภายใต้การท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึงสิ่งที่พวกเขาบริโภคนั้นคือ การเดินมองท่องเที่ยวชม สถานที่ ผู้คน ตามคำโปรยเสนอภาพเด่นจากสื่อที่พวกเขาได้รับรู้ และร่วมกิจกรรมตามโปรแกรมทัวร์หรือตามแผนที่ตนวางไว้เพื่อสามารถเสพบรรยากาศของจุดหมายปลายทางตามถ้อยคำแนะนำจากตัวแทนการท่องเที่ยว มักุเทศก์ เพื่อน หรือบุคคลผู้เคยสัมผัสมาก่อน พร้อมทั้งค่อยๆ ซึมซับสภาพแวดล้อมจนถึง ณ ช่วงเวลาพักผ่อน ค้นหาภาพประทับใจบนความสนใจของตน ก่อร่างภาพจินตนาการเก็บเป็นความทรงจำ ที่อาจส่งต่อให้ผู้คนที่อื่นหรืออาจเลื่อนหายตามกาลเวลา กระนั้นภาพลักษณ์เหล่านั้นก็ยังคงตรึงอยู่กับสถานที่ ได้รับความนิยมนภาพลักษณ์ที่ปรากฏขึ้นอาจขยายสรรพคุณตอบสนองความปรารถนา กลายเป็นป้ายประทับกำกับประจำตัวเรียกกวักให้นักท่องเที่ยวเข้ามาสัมผัสอย่างไม่รู้จบ

โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูเป็นเช่นนั้น สถานที่ท่องเที่ยวทางชาติพันธุ์ที่มีภาพลักษณ์ติดตัวตามการนำเสนอในบทที่ 3 และมีอาจสลดหตุภาพลักษณ์ดังกล่าวออกไปได้ มิเช่นนั้นนักท่องเที่ยวจะหายหน้าขาดลูกค้าคนสำคัญผู้หล่อเลี้ยงโฮมสเตย์ชาวบ้านยะดูให้ดำรงอยู่ การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ต่อชาวลาหู่บ้านยะดูจึงมิใช่เป็นเพียงการส่งเสริมรายได้และพัฒนาศักยภาพของชุมชนเท่านั้น แต่เป็นการเข้ามาเกี่ยวข้องกับความเป็นอยู่ในการพยายามรักษาภาพลักษณ์หรือคุณภาพสินค้าให้คงความนิยมในหมู่นักท่องเที่ยว นั่นหมายถึงว่าชาวลาหู่บ้านยะดูได้ถูกกำกับและควบคุมความเป็นชาติพันธุ์ขยับเข้าถึงในระดับชีวิตประจำวันซึ่งผู้ศึกษาจะนำเสนอในบทที่ 4 นี้

4.1 บริษัททัวร์ ทุนเดิม ความสัมพันธ์บ้านยะดู

บริษัททัวร์ใน ณ ที่นี้ที่มีความสัมพันธ์กับโฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูโดยตรง คือบริษัทที่เปิดบริการประเภททัวร์นำเที่ยวเฉพาะกลุ่มนักท่องเที่ยวที่รักการผจญภัยท่องเที่ยวไพร่ขึ้นชอบการสัมผัสป่าเขตรธรรมชาติ และอยากรู้ อยากชมวิถีชนเผ่าบนความแปลกที่ต่างจากตนเอง บริษัททัวร์ป่าถือว่าเป็นกลุ่มผู้บุกเบิกการท่องเที่ยวเดินป่านอนพักบ้านชาวเขาเป็นกลุ่มแรกในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และถือว่าเป็นกลุ่มธุรกิจการท่องเที่ยวกลุ่มแรกที่เข้ามากระตุ้นให้ชาวลาหู่บ้านยะดูยอมเปิดพื้นที่บ้านให้นักท่องเที่ยวชาวต่างชาติผู้แปลกหน้าเข้าพักผ่านการชักนำมาของไกด์ป่าผู้นำทาง และสร้างรายได้ให้กับบ้านยะดูได้อย่างเป็นกอบเป็นกำในช่วง 20 ปีที่แล้วถึงแม้จะได้ค่าที่พักคืนละ 20 บาทก็ตาม ดังคำบอกเล่าของ นานะ “ตะก่อนนักท่องเที่ยวมาน้องเต็มทุกหลังขายผ้าขายคร้วมวนขนาด บ่เดียวขายบ่ได้ ตะอนขายวันหนึ่งได้วันละสี่ห้าพันก่อนหนา” ถึงแม้ปัจจุบันนักท่องเที่ยวจาก

บริษัททัวร์จะหายไปและเข้ามาพักเฉพาะ “บ้านแขกประจำ” สามหลังเท่านั้น แต่การเข้ามาของนักท่องเที่ยวผ่านบริษัททัวร์ป่าตั้งแต่อดีตร่วมเป็นระยะเวลา 30 ปี ก็ยังส่งผลต่อการปรับตัวของชาวลาหู่บ้านยะดูในเรื่องการต้อนรับแขก การจัดบ้าน การนำเสนอการแสดงเต้นจะก็ การขายของที่ระลึกและเครื่องดื่ม รวมถึงการเตรียมตัวรับเพื่อสนองความต้องการตามความประสงค์ของมัคคุเทศก์และนักท่องเที่ยว

ความสัมพันธ์ระหว่างบริษัททัวร์และหมู่บ้านยะนั้นเป็นลักษณะเชิงธุรกิจในการเปิดบริการแบบทัวร์บริการแก่นักท่องเที่ยว บริษัททำหน้าที่การตลาดประชาสัมพันธ์เสนอขายแพคเกจทัวร์ให้นักท่องเที่ยวตามที่นำเสนอในบทที่สาม โดยมีไกด์ป่าหรือมัคคุเทศก์เป็นสื่อกลางในการประสานงานขอเข้าพักในบ้านชาวเขาพร้อมทั้งต่อรองจ่ายเงินค่าตอบแทนให้แก่เจ้าของบ้าน ส่วนชาวบ้านยะดูที่ได้รับสัมพันธ์ติดต่อกับธุรกิจให้นักท่องเที่ยวเข้าพักก็จะเตรียมการเปิดบ้านคอยให้บริการตามไกด์ที่เข้ามาติดต่อ บ้านที่เปิดรับนักท่องเที่ยวต้องพยายามดูแลเอาใจนักท่องเที่ยวและไกด์ให้เกิดความประทับใจพร้อมป้อนมิให้ไกด์ไปพักบ้านอื่น ทั้งนี้อำนาจการตัดสินใจการนำแขกเข้ามาพักอยู่ที่ไกด์และบริษัททัวร์เป็นหลัก และเมื่อไกด์ป่าหายไปเจ้าของบ้านก็จะมีรายได้อาจหรือหานักท่องเที่ยวเข้ามาพักได้ เพราะมิได้ดำเนินการตลาดเองแต่พึ่งพิงการหาลูกค้าจากบริษัททัวร์เป็นหลัก บริษัททัวร์จึงมีอำนาจเหนือกว่าจากการส่งนักท่องเที่ยวเข้าพัก ถัดลงมาก็คือไกด์ป่าผู้พานักท่องเที่ยวมาเป็นผู้อำนาจในการเลือกพักบ้านใดที่สามารถอำนวยความสะดวกให้แก่ตน ชาวลาหู่บ้านยะดูที่เปิดรับแขกทัวร์จึงตกอยู่ในสถานะ “ผู้ปฏิบัติตาม” สนองความต้องการกลัวเสียลูกค้าและรายได้

4.2 มุลนิธิหุ่นเงา “นักพัฒนา” และ บ้านยะดู “ชาวลาหู่ผู้ถูกพัฒนา”

การดำเนินงานการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ของชาวลาหู่บ้านยะดูในปัจจุบันนั้นอยู่ภายใต้การสนับสนุนของมูลนิธิหุ่นเงา ซึ่งสามารถพิจารณาได้จาก เป้าหมายและภารกิจการพัฒนาของมูลนิธิหุ่นเงา เหตุที่มาของความสัมพันธ์และการวิเคราะห์ปัญหาระหว่างมูลนิธิต่อชาวลาหู่บ้านยะดูตลอดจนเทคนิคการทำงานและการปฏิบัติเพื่อสร้างความเชื่อมั่น อันก่อให้เกิดความร่วมมือในการพัฒนา

มูลนิธิหุ่นเงาเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนที่เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ. 2534 เพื่อทำงานเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมเชิงบูรณาการใน หลาย ๆ ด้าน ไม่ว่าจะเป็น ด้านสิทธิมนุษยชน ด้านเด็กและสตรี ด้านการส่งเสริมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมในชุมชน ซึ่งส่วนแล้วแต่เป็นงานด้านให้ความช่วยเหลือต่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคมทั้งสิ้น ซึ่งจุดเด่นในการดำเนินงานของมูลนิธิหุ่นเงานั้นคือ การใช้สื่อเทคโนโลยีสารสนเทศในการพัฒนา และการเปิดโอกาสให้บุคคลทั่วไป เข้า

มาเป็นอาสาสมัครเพื่อเรียนรู้และพัฒนาชุมชนในพื้นที่ทำงาน ทั้งนี้เป้าหมายการทำงานขององค์กรก็คือ เพื่อสร้างสังคมและชุมชนที่เข้มแข็งบนวิสัยทัศน์ต่อสังคมว่า **“เราอยากเห็นสังคมมีส่วนร่วม มีสติปัญญาในการป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคมเพื่อสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้ที่เข้มแข็งและมีความสุข”** โดยมูลนิธิหุ่นเงาได้จัดวางบทบาทหน้าที่ขององค์กรให้เป็นเสมือนตัวสะท้อนเรื่องราวความเป็นจริงของสังคม และเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของสังคม โดยการเพิ่มศักยภาพในการเรียนรู้และการใช้ชีวิต ผ่านการดำเนินงานทั้งในพื้นที่สังคมเมืองและสังคมชนบทตลอดจนพื้นที่บนสังคมออนไลน์ (internet)

ปัจจุบันมูลนิธิหุ่นเงามีพื้นที่ปฏิบัติงานสองแห่ง คือ มูลนิธิหุ่นเงาสำนักงานกรุงเทพและสำนักงานจังหวัดภาคเหนือ ซึ่งหมู่บ้านชาวลาหู่บ้านยะดู่อยู่ส่วนการดำเนินงานสำนักงานจังหวัดภาคเหนือ อันมีภารกิจหลักคือ ให้การช่วยเหลือส่งเสริมพัฒนาประชาชนและชุมชนบนพื้นที่สูงพร้อมสร้างโอกาสให้บุคคลทั่วไปเข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานพัฒนาในฐานะอาสาสมัครผ่าน โครงการต่างๆของสำนักงาน

ในส่วนการจัดตั้งของมูลนิธิหุ่นเงาสำนักงานจังหวัดภาคเหนือแห่งนี้ เริ่มขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2541 อันมีจุดเริ่มต้นจากความปรารถนาของกลุ่มเพื่อนหนุ่มสาวคนพัฒนา ที่ต้องการแสวงหาบ้านพักเพื่อหลีกเลี่ยงความวุ่นวายจากกรุงเทพฯเท่านั้น แต่เมื่อพวกเขาได้เลือกตัดสินใจ ฟ่านัก ฅ ตำบลแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเมืองจังหวัดเชียงราย ก็ได้ประสบพบภาพชาวเขาในตำบลแห่งนี้ ถูกขับออกจากพื้นที่ป่าสงวน ด้วยสำนักผู้ใจมีรักงานพัฒนา และมีจิตสาธารณะในการช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสเป็นทุนเดิม หนุ่มสาวคนพัฒนากลุ่มนี้ จึงมีอาจจะเลยภาพเหตุการณ์ดังกล่าวได้ จึงก่อความคิดเพื่อดำเนินช่วยเหลือชาวเขาเหล่านั้น บนการนิยามความหมายจัดหมวดหมู่ให้อยู่ในกลุ่มผู้ขาดโอกาสทางสังคม ตามประโยคคำพูดของผู้ก่อตั้งมูลนิธิหุ่นเงาสำนักงานจังหวัดภาคเหนือต่อภาพการอพยพชาวเขาเมื่อครั้งนั้น ว่า **“มาครั้งแรกเลย เราก็ไม่รู้จักเขา เริ่มศึกษาเรียนรู้กับเขา เราทำในพื้นที่ตรงนี้ เพียงแต่กลุ่มที่ขาดโอกาส มักเป็นพี่น้องชนเผ่า”**

จะนั้นจากความตั้งใจสร้างบ้านพักยามแก่ชราของกลุ่มหนุ่มคนพัฒนา จึงกลายเป็นเรื่องการทำงานพัฒนาโดยการก่อตั้งมูลนิธิหุ่นเงา สำนักงานจังหวัดภาคเหนือขึ้น ใน พ.ศ. 2547 เพื่อจัดทำโครงการช่วยเหลือกลุ่มชาวเขา รอบ ๆ ตำบลบ้านพัก และจัดสรรสภาพแวดล้อมรอบตัวพวกเขา ให้น่าอยู่ บนการวิเคราะห์ปัญหาและมองสภาพชุมชนชาวเขาตำบล ฅ ขณะนั้น ว่าเป็นช่วงเวลาวิกฤตชุมชนมีสภาพอ่อนแอ ตามรายงานสรุปของมูลนิธิหุ่นเงา อธิบายเหตุที่มาของการก่อตั้งมูลนิธิหุ่นเงาว่า

“ปัญหาที่ชาวเขาในพื้นที่ที่ต้องประสบในช่วงนั้น คือ การประกาศนโยบายขยายพื้นที่อนุรักษ์พันธุ์สัตว์ป่า เขตอุทยานแห่งชาติ รวมทั้งเขตต้นน้ำ ส่งผลทำให้ชุมชนต้องถูกโยกย้ายออกจากป่าและจำกัดพื้นที่ทำกิน ซึ่งทางมูลนิธิมองว่า การโยกย้ายชุมชนส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งด้านจิตใจและความไม่มั่นคงในชีวิตความเป็นอยู่และสืบเนื่องการเดินทางสะดวกมากขึ้นทำให้เกิดการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองเป็นจำนวนมาก แต่ด้วยความไม่พร้อมทางการศึกษาการอพยพเข้าไปในเมืองทำให้ชาวเขาต้องประสบปัญหาการถูกเอาเปรียบและถูกลอกลงไปขายแรงงานหลงเข้าไปในกับดักของขบวนการค้ำมนุษย์ในที่สุด พร้อมกันนั้นในช่วงเวลาเดียวกันชุมชนต้องเผชิญการแพร่ระบาดของยาเสพติด นักท่องเที่ยวก็ขาดหาย ชุมชนชาวเขา ณ ช่วงเวลานั้นจึงมีสภาพอ่อนแอจารีตดั้งเดิมที่เคยใช้ในการจัดการชุมชน ถูกเหมารวมเป็นความล้มหลังอันถือว่าเป็นช่วงเวลาวิกฤตของชุมชน”

การวิเคราะห์ชุมชนชาวเขาว่ามีสถานะชุมชนอ่อนแอดังกล่าว มูลนิธิหุ้เงาจึงลงมือช่วยเหลือ ด้วยความมุ่งหวังพัฒนาชาวเขาเหล่านี้ ให้เป็นชุมชนเข้มแข็งและเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงสังคมปัจจุบัน ดำเนินงานผ่าน โครงการต่างๆ(และใช้ยุทธวิธีการทำงานแบบมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็น การลงพื้นที่ภาคสนามพักอาศัยรวมอยู่กับชาวบ้าน และลงมือทำงานปฏิบัติจริง พร้อมๆ กับพยายามผูกมิตรสร้างสัมพันธ์เสมือนพี่น้องและเป็นกันเอง เพื่อลดความเป็นอื่น และแสดงถึงความจริงใจ บริสุทธิ์ใจในการช่วยเหลือบนความเชื่อใจกันและกัน ภายใต้การเลือกใช้คำว่า “พี่น้องชนเผ่า” แทนคำว่า “ชาวเขา”

การดำเนินงานแบบลงพื้นที่ภาคสนามจริงและเน้นการผูกมิตร ก่อเกิดความสัมพันธ์ในเชิงบวกระหว่างมูลนิธิและชาวเขาในตำบล และส่งผลทำให้มูลนิธิเรียนสามารถเรียนรู้และวิเคราะห์ปัญหาขยายไปประเด็น อื่น ๆ อันนำไปสู่การจัดโครงการช่วยเหลือในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น โครงการแก้ไขปัญหาเด็กไร้สัญชาติช่วยเหลือพี่น้องชนเผ่าได้รับสิทธิในฐานะพลเมือง ตลอดจนร่วมมือกับหน่วยงานรัฐและชุมชนแก้ไขปัญหายาเสพติดผ่านการณรงค์และนำชาวบ้านไปบำบัดยาเสพติด หรือการเสริมสร้างรายได้ผ่านการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชนเผ่าเปิดการตลาดขายในพื้นที่ออนไลน์ รวมถึงส่งเสริมอาชีพเศรษฐกิจชุมชนเพื่อป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานเด็กและหญิงนำเพื่อการค้ำมนุษย์

การดำเนินโครงการตามประเด็นปัญหาจากการลงพื้นที่บนยุทธวิธีดังกล่าวสามารถดำเนินแก้ไขปัญหาให้แก่ชุมชนได้อย่างสัมฤทธิ์ผลจนชาวเขา ณ ตำบลแห่งนี้เกิดความเชื่อมั่นว่าการเข้ามาของมูลนิธิหุ้เงาจะทำให้คุณภาพชีวิตของคนดีขึ้น ไม่ถูกละเลยหรือปฏิบัติบนความเป็นอื่น หากเปรียบเทียบกับกรณีการดำเนินภาครัฐ ซึ่งความเชื่อมั่นต่อการทำงานพัฒนาของมูลนิธิหุ้เงา

ดังกล่าวได้กระจายตัวไปพร้อมกับการทำงานของมูลนิธิในหมู่บ้านชาวอื่นๆ ในตำบล อันรวมไปถึงบ้านยะดูพื้นที่ศึกษาอีกด้วย ซึ่งผลสำเร็จจากการดำเนินงาน ณ ครั้งนั้น สามารถสะท้อนจากทัศนคติในเชิงบวกต่อมูลนิธิหุ้เงาจากคำพูดของสมาชิกบ้านยะดูว่า **“หุ้เงาพาเราไปเลิกยา เรามีสีวิตใหม่ก็หุ้เงาพาไปเลิก(นาลา)”** หรือ **“หุ้เงาเฮารู้จัก พี่หมอใจดี พี่หมอเคยมานอนบ้านเฮาแล้วนะ บัตรประชาชนนี้กรจกเงาก็ช่วยเอามาให้ไม่เสียเงินนะ พวกเค้าจ่ายเงินเป็นหมื่น”**

ทัศนคติต่อองค์กรในเชิงบวก ผนวกการถูกสร้างความเชื่อมั่นจากกรดำเนิน โครงการต่าง ได้ส่งผลต่อผู้นำและคนรุ่นใหม่ในหมู่บ้านยะดู ตัดสินใจให้ความร่วมมือ พร้อมขันอาสาเป็นผู้ช่วยให้โครงการของมูลนิธิประสบความสำเร็จและให้ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้าน บนการปรารถนาจะให้บ้านยะดูได้รับการพัฒนาอย่างเต็มที่ ตามข้อคำตอบจาก “ยะติ” ชาวลาหมู่บ้านยะดูหนึ่งในทีมผู้ช่วยโครงการมูลนิธิ หรือ “ไคด์หุ้เงา” ณ ปัจจุบัน ที่เผยให้เห็นถึงเหตุของการตัดสินใจในการช่วยทำงานครั้งนั้นว่า **“เพราะคำเดี่ยวนี๊กะ คำว่าพัฒนานี๊ละ เฮาถึงช่วย”**

ส่วนความเชื่อใจในการทำงานของมูลนิธิครั้งสำคัญนั้นคือ เหตุการณ์ที่มูลนิธิสามารถนำเด็กสาวบ้ายยะดูที่โดนหลอกค้ามนุษย์กลับมาได้ กรอบกับองค์กรได้รับการส่งเสริมโครงการป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานและค้ามนุษย์ของ ส่วนบ้านยะดูองก็ประสบกับปัญหาจำนวนนักท่องเที่ยวหดหาย ความมั่นใจในฝีมือการพัฒนาและความเชื่อใจจากเหตุการณ์ให้ความช่วยเหลือเด็กสาวในหมู่บ้าน จึงเหมือนใบเบิกทางอนุญาตให้มูลนิธิเข้ามาแก้ไขปัญหาคารท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว โดยการยื่นมือเข้ามาส่งเสริมการท่องเที่ยวให้เป็นเครื่องมือสร้างรายได้แก่ชุมชน เพื่อหยุดการเคลื่อนย้ายแรงงานที่ทำให้ชุมชนต้องเผชิญภาวะเสี่ยงในการค้ามนุษย์จากการไม่รู้เท่าทัน

มูลนิธิหุ้เงาจึงลงมือพัฒนาและวิเคราะห์สภาพปัญหาพร้อมกับชุมชน และประเมินสถานการณ์ บ้านยะดู ณ ขณะนั้น ว่า มีความเชื่อมโยงโทรมทางวัฒนธรรมต้องเร่งรีบช่วยเหลือดังนี้

“มีปัญหาทั้งความเชื่อมโยงโทรมด้านวัฒนธรรม ความเชื่อมโยงโทรมพื้นที่ มีการทะเลาะกันจัดการเรื่องเงินไม่ได้ มีปัญหาการแย่งแขก เพราะปัญหาเรื่องพวกนี้ ก็เริ่มไม่มีแขกเลยนะ เขามีเต็นรำ แต่มีนักท่องเที่ยวมาเขาก็ไม่เต็นนะ มันไม่มีระบบจัดการ เขาไม่ได้มองเป็นเรื่องของชุมชน แต่มองว่าบ้านนี้มีรายได้แต่เป็นหลังเดียว ฉันทึไม่ต้องยุ่ง ฉะนั้นขยะก็จะเต็มหมู่บ้าน อันนี้คือปัญหาที่เราเจอตอนนั้น”

พี่หมอ¹ เจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ้เงา

¹ นามสมมติ สัมภาษณ์ 30 ก.ค. 52

ส่วนแนวทางการพัฒนามูลนิธิหุ่นเงาได้เลือกใช้ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ซึ่งแนวคิดการท่องเที่ยวที่กำลังได้รับการส่งเสริมที่แพร่หลาย ณ ขณะนั้น ว่าเป็นหนทางสร้างรายได้แก่ชุมชนอันนำไปสู่การท่องเที่ยวแบบยั่งยืนและสามารถพัฒนาศักยภาพชุมชนได้ ทั้งนี้ทางมูลนิธิได้ดำเนินปรับปรุงแนวคิดให้เหมาะสมพื้นที่ ภายใต้ชื่อโครงการว่าการท่องเที่ยวชนเผ่า ดำเนินการใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาบ้านยะดุมมาถึงปัจจุบัน บนการประกาศสร้างความเชื่อมั่นว่า “มูลนิธิจะนำการท่องเที่ยวกลับมา”

ดังนั้น ความสัมพันธ์ระหว่างมูลนิธิหุ่นเงาและบ้านยะดุมดังกล่าว ได้เปิดเผยให้เห็นเบื้องหลังการจัดฉากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ว่า มีกระบวนการจัดเตรียมสร้างพื้นที่ท่องเที่ยว อันอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่าง มูลนิธิหุ่นเงา ในตำแหน่ง “นักพัฒนา” และ ชาวลาหู่บ้านยะดุม ในตำแหน่ง “ผู้ถูกพัฒนา” การพัฒนาการท่องเที่ยวบ้านยะดุมจึงมีจุดเริ่มต้นและอยู่บนมุมมองที่ว่า ชาวลาหู่บ้านยะดุม นั้น “เป็นผู้อ่อนแอ” สมควรอย่างยิ่ง หรือกล่าวได้ว่าเป็นเรื่องอันชอบธรรมที่จะได้รับความช่วยเหลือจากมูลนิธิหุ่นเงา ส่วนความตระหนักของชาวลาหู่บ้านยะดุมก็เป็นผลจากการดำเนินงานของมูลนิธิ ทำให้พวกเขามีความเชื่อมั่นว่า นักพัฒนาอย่างเช่นมูลนิธิหุ่นเงา จะทำให้ชีวิตของตนมีความมั่นคงและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ดังข้อยืนยันของมูลนิธิหุ่นเงา เมื่อตอนเริ่มโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าว่า “โครงการจะนำนักท่องเที่ยวคืนมา”

4.3 โฮมสเตย์ “การท่องเที่ยว” และ “การพัฒนา”

แนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ที่ทางมูลนิธิหุ่นเงานำมาใช้ในการแก้ไขปัญหาการค้ามนุษย์โดยการป้องกันการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น เป็นผลสืบเนื่องกับความสัมพันธ์กับกระแสความนิยมการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลก อันเป็นที่มาของการก่อรูปการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทย ซึ่งมีเป้าหมายของแนวคิด ลักษณะเฉพาะ มาตรการควบคุมการดำเนินงาน

รูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เป็นแนวคิดที่ก่อรูปภายใต้กระแสโลกแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในระดับโลก ในช่วง คริสต์ทศวรรษ1990 ที่ทั้งโลกให้ความสนใจต่อปัญหาการทำลายสิ่งแวดล้อม ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อทิศทางการท่องเที่ยวหันไปตระหนักถึง “การพัฒนาท่องเที่ยวแบบยั่งยืน” (Sustainable Tourism) บนการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติของคนปัจจุบันให้ยืนยาวไปจนถึงคนรุ่นลูกหลานในอนาคต และเริ่มมีการพูดถึง การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(Ecotourism) การท่องเที่ยวโดยชุมชน(Community Base Tourism : CBT) การท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจน(Pro Poor Tourism:PPT) การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม(Culture Tourism) และการท่องเที่ยวทางเลือกอื่นๆ (พจนานุกรม,2550) ซึ่งล้วนแล้วแต่ถูกนำไปพัฒนาในเชิง

รูปธรรม ที่ก่อให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยวอันหลากหลาย ทั้งการนำไปใช้ทั้งเป็นเครื่องมือการพัฒนาชุมชน และรวมถึงเพื่อตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยว ที่หัน ไปสนใจการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและวัฒนธรรมมากขึ้น

ส่วนกระบวนการก่อรูปของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทยก็มีความสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงการท่องเที่ยวในช่วงเวลาดังกล่าว โดยมีแนวการปฏิบัติตามกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศเป็นสำคัญ คือ การท่องเที่ยวอย่างมีความรับผิดชอบในแหล่งท่องเที่ยวที่มีเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องเนื่องระบบนิเวศโดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้ที่เกี่ยวข้องภายใต้การจัดการสิ่งแวดล้อมและการท่องเที่ยวอย่างมีส่วนร่วมของท้องถิ่นเพื่อมุ่งให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน (กรมประชาสัมพันธ์, 2543)

การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทยมีความเป็นมาตั้งแต่ที่ประเทศไทยเริ่มต้นพัฒนาการท่องเที่ยว อันสามารถสะท้อนถึงเป้าหมายของการนำไปใช้ ทั้งในด้านการสร้างจุดขายการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น และลดจนการถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชนจุดเริ่มต้นของโฮมสเตย์ในประเทศไทยนั้น ก่อตัวขึ้นในปี พ.ศ. 2503-2525 โดยเริ่มต้นจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติที่นิยมพักร้อนพักบ้านชาวเขา และกลุ่มนักศึกษาที่ต้องการเข้าไปในชุมชนถิ่นทุรกันดารเพื่อพัฒนาช่วยเหลือ และเรียนรู้วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้าน โดยขณะนั้นเรียกกันว่า ค่ายอาสาพัฒนา ต่อมาในปี พ.ศ. 2526-2536 การท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าในกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติได้รับความนิยมมากขึ้น การพักค้างในบ้านชาวเขาจึงได้รับการพัฒนารูปแบบดำเนินกิจการเชิงพาณิชย์ และกระจายไปยังหมู่บ้านชาวเขาที่กว้างขวางมากขึ้น(สำนักงานพัฒนาท่องเที่ยว, 2549)

หลังจากนั้นในช่วงปี พ.ศ. 2537-2539 เกิดกระแสการอนุรักษ์ธรรมชาติและการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน บนการให้ความสำคัญต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่น มูลนิธิอาสาสมัครเพื่อสังคม (มอส.) จึงเริ่มพัฒนาโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ(REST)ขึ้นมาในชุมชนเกาะยวน้อย จังหวัดพังงา เพื่อดึงดูดความสนใจบุคคลทั่วไปให้เข้ามาสัมผัสวิถีชีวิตชนบทและเรียนรู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างชุมชนและสิ่งแวดล้อม อีกทั้งยังมีเป้าหมายเป็นการพัฒนาศักยภาพชุมชนบนการมีส่วนร่วมในการพัฒนาการท่องเที่ยว โดยรูปแบบการท่องเที่ยวของโครงการเมื่อตอนนั้น คือ การให้นักท่องเที่ยวเข้าพักอยู่ร่วมกับครอบครัวของท้องถิ่น และให้สมาชิกในชุมชนเป็นผู้ดำเนินการรับรองแขก ตลอดจนร่วมกันพัฒนาโปรแกรมท่องเที่ยวเสนอวิถีชีวิตท้องถิ่นเพื่อแบ่งปันให้นักท่องเที่ยวได้มีประสบการณ์ร่วม

ในช่วงเวลาต่อมาทางโครงการท่องเที่ยวเพื่อชีวิตและธรรมชาติ(REST) ได้ดำเนินขยายเครือข่ายการทำงาน โดยการเดินหน้านำสนับสนุนให้ชุมชนและองค์กรพัฒนาเอกชน อื่นๆ นำรูปแบบของโครงการดังกล่าว ไปใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาชุมชน จนกระทั่งสามารถพัฒนาเป็น “เครือข่ายการท่องเที่ยวโดยชุมชนไทย” ผลจากความสำเร็จดังกล่าว สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.)จึงเข้าสนับสนุนและพยายามที่จะสร้างพื้นที่ตลาดท่องเที่ยว โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับโครงการพัฒนา เผยแพร่สื่อประชาสัมพันธ์ และให้ข้อมูลแก่ผู้ประกอบการท่องเที่ยวไทย ตัวแทนภาครัฐ ตลอดจนสถาบันศึกษาและชุมชนอื่นๆ ในเครือข่ายการวิจัยของสำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ความร่วมมือระหว่างสององค์กรดังกล่าว ส่งผลทำให้รูปแบบการท่องเที่ยวเข้าพักร่วมคนท้องถิ่น หรือ โฮมสเตย์ กลายเป็นที่รู้จักกระจายตัวถึงชุมชนอื่นๆ และขยายถึงในระดับหน่วยงานของรัฐ ภายใต้ชื่อแนวคิดว่า “การจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน” (ปีเตอร์ ริชาร์ด ,2550) และในปี พ.ศ 2539 จึงเริ่มมีการเคลื่อนไหวในกลุ่มผู้ประกอบการธุรกิจท่องเที่ยว โดยการนำเสนอรูปแบบการเข้าพักร่วมกับชาวบ้าน ผสมผสานกันระหว่าง กับ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศแบบผจญภัย (Adventure Ecotourism) เพื่อตอบสนองกระแสการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มาแรงในช่วงนั้น ส่งผลทำให้ คำว่า โฮมสเตย์ จึงเป็นที่รู้จักและแพร่หลายมากขึ้น(ชนะบุล แจ่มกระจ่าง และ คณะ , 2553)

ปี พ.ศ 2541-2545 ภายใต้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 รัฐบาลได้ประกาศเป็นปีท่องเที่ยวไทย (Amazing Thailand) และหันมาทบทวนนโยบายและทิศทางที่เหมาะสมในการสนับสนุนการท่องเที่ยวเพื่อการแก้ไขปัญหาความยากจนและกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น จึงดำเนินการให้ทุกหน่วยงานของภาครัฐมีนโยบายสนับสนุนกิจกรรมทางการท่องเที่ยว และนำการท่องเที่ยว โฮมสเตย์ เข้าไปเป็นรูปแบบกิจกรรมหนึ่งในการพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชน จึงทำให้เกิดรูปแบบการท่องเที่ยว โฮมสเตย์เพิ่มจำนวนมากขึ้น จนขยายถึงพื้นที่ชนกลุ่มน้อย หมู่บ้านชาวเขาก็ได้รับการสนับสนุนการจัดกิจกรรมโฮมสเตย์ ด้วยเช่นกัน(กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม, 2543)

ปัจจุบัน การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ (Ecotourism) และการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในประเทศไทยเริ่มได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นทั้งในกลุ่มชาวไทยและชาวต่างประเทศ ส่งผลทำให้หน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน รวมถึงหลายๆชุมชนในประเทศไทยนำการท่องเที่ยวโฮมสเตย์เข้าไปเป็นกิจกรรมท่องเที่ยวหนึ่งของชุมชน พร้อมทั้งมีการปรับปรุงเพิ่มเติมกิจกรรมที่น่าสนใจและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถศึกษาเรียนรู้วิถีชีวิต วัฒนธรรม ทัศนียภาพของท้องถิ่นได้อย่างหลากหลายมากขึ้น (สำนักงานพัฒนาท่องเที่ยว, 2549)และถึงแม้ว่าการท่องเที่ยวโฮมสเตย์จะมีเป้าหมายต่างกันตามองค์กรที่เข้ามาสนับสนุน แต่ว่าการท่องเที่ยวโฮม

เตี้ยก็มีจุดขายในโลกตลาดท่องเที่ยวร่วมกัน ดังจะพิจารณาได้จากค่านิยมความหมาย ลักษณะและองค์ประกอบของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ดังนี้

ภาพรวมลักษณะรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทย ตามค่านิยมของสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยวสามารถสรุป ได้ดังนี้ว่า การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ยึดบ้านพักเป็นศูนย์กลาง และให้นักท่องเที่ยวเข้าพักค้างแรมในบ้านพักเดียวกับเจ้าของบ้าน เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้มีโอกาสเรียนรู้ถึงการอยู่ การกิน การดำรงชีวิตประจำวัน ตลอดจนประเพณีวัฒนธรรมของชุมชนท้องถิ่นที่เป็นชีวิตจริง โดยเจ้าของบ้านจะต้องเต็มใจถ่ายทอดวัฒนธรรมแลกเปลี่ยนความรู้พร้อมทั้งจัดที่พักและอาหารให้กับนักท่องเที่ยว และได้รับค่าตอบแทนตามความเหมาะสม ทั้งนี้เจ้าของบ้านโฮมสเตย์จะต้องพึงระลึกอยู่เสมอว่ารายได้จากบ้านพักโฮมสเตย์นั้น เป็นเพียงรายได้เสริมมิใช่อาชีพหลัก และในส่วนดำเนินการนั้นการบริหารจัดการบ้านพักโฮมสเตย์ต้องเป็นรูปแบบการบริหารจัดการโดยชุมชน ที่สมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชนต้องเข้าใจ มีส่วนร่วมในการจัดบ้าน(พรเพ็ญ วิจัยกมลประเสริฐ และ คณะ, 2548:1,44-45)และร่วมมือในพัฒนาสภาพแวดล้อมหมู่บ้าน ให้มีความน่าสนใจสามารถดึงดูดใจของนักท่องเที่ยวได้ นอกจากนี้ชุมชนควรกิจกรรมเสริมที่สามารถสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตของชุมชนอย่างแท้จริง มิใช่เป็นการจัดฉากแต่อย่างใด(สำนักงานพัฒนาท่องเที่ยว, 2549)

ดังนั้นการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ จึงเป็นการท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่มีความหมายมากกว่าที่พัก และมีมิใช่เรื่องการจัดการเฉพาะเจ้าของบ้านเท่านั้น แต่เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่ยึดที่พักเป็นศูนย์กลาง และมีการจัดกิจกรรมในด้านต่างๆที่เน้น การกิน การอยู่ การดำรงชีวิตประจำ ประเพณี วัฒนธรรมในพื้นที่ชนบท ตามความต้องการของนักท่องเที่ยว บนการบริหารจัดการของคนทั้งชุมชน

หากมองตามลักษณะการท่องเที่ยวคือระบบการผลิตอุตสาหกรรมบริการที่ผลิตสินค้าให้นักท่องเที่ยวบริโภคความสุข ความฝัน และประสบการณ์ ที่แตกต่างจากชีวิตประจำวัน จากการเดินทางในเชิงธุรกิจแล้ว (Campbell ,1987 ,รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์, 2532, สมหมาย ชินนาค, 2541,) ค่านิยมของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ข้างต้น จึงสามารถสะท้อนได้ว่าสิ่งที่เชื่อเชิมนักท่องเที่ยวให้สัมผัสรวมกิจกรรม ทั้งตัวบ้านพัก การเรียนรู้ถึงการอยู่ การกิน หรือการดำรงชีวิตประจำวัน รวมถึงประเพณีวัฒนธรรมของชุมชน ตลอดจนการต้อนรับของเจ้าของบ้านและชาวบ้านในชุมชน ล้วนแล้วแต่เป็นจุดขายและสินค้าของการท่องเที่ยวประเภทนี้

นอกจากนั้น ด้วยลักษณะการท่องเที่ยวเป็นการผลิตเพื่อผู้บริโภค สินค้าหรือวัตถุประสงค์การท่องเที่ยวจึงจำเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองผู้บริโภคหรือนักท่องเที่ยว(Campbell, 1987 อ้างใน Shaw and Williams, 2004) ดังนั้น ผู้ผลิตต้องรักษาคุณภาพให้ตรงตามใจนักท่องเที่ยว การ

ท่องเที่ยวโฮมสเตย์จึงมาตรการเพื่อควบคุมมาตรฐานคงไว้ซึ่งคุณภาพสินค้า ทั้งนี้จะมีแนวทางปฏิบัติหรือมาตรฐานให้ชุมชนแตกต่างกันไปตามองค์กรผู้สนับสนุน

สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา นั้นยึดหลักการบริหารจัดการที่เน้นจุดขายอยู่ที่วิถีชีวิตดั้งเดิมของชุมชน ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่น่าสนใจและสร้างความพึงพอใจและความประทับใจให้กับแขกผู้มาพัก ดังนั้น หลักการบริหารจะต้องปฏิบัติตามมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยบัญญัติ 10 ประการ ดังนี้ 1) เตียงนอนที่สบายราคาสมเหตุสมผล 2) ห้องอาบน้ำ ห้องสุขาที่สะอาด 3) อาหารพื้นบ้านปรุงอย่างถูกสุขลักษณะ 4) ทิวทัศน์และธรรมชาติของชนบทที่สงบและสวยงาม 5) ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมของท้องถิ่น 6) กิจกรรมการท่องเที่ยว 7) ร้านค้าทั่วไปและร้านจำหน่ายของที่ระลึก 8) ความปลอดภัยของนักท่องเที่ยว 9) ความบันเทิง เช่น การละเล่น ดนตรีพื้นบ้าน 10) ความเป็นมิตรรอยยิ้มของเจ้าของบ้าน

ส่วนหน่วยงานอื่นๆ อย่างเช่น องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานวิชาการ รวมไปถึงแวดวงการศึกษาวิจัย การส่งเสริมการท่องเที่ยวโฮมสเตย์จะมุ่งเน้นการพัฒนาเพื่อสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนหลักการบริหารจัดการจึงยึดตามแนวคิดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community Based Tourism: CBT) บนพื้นฐานแนวคิดที่ว่า ชุมชนเป็นผู้กำหนดทิศทางของการท่องเที่ยว ชาวบ้านทุกคนเป็นเจ้าของทรัพยากรและเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจากการท่องเที่ยว โดยการนำเอาทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่นด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น ธรรมชาติ ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมประเพณี วิถีชีวิต และการวิถีการผลิตของชุมชน มาใช้เป็นตัวทุนหรือปัจจัยในการจัดการท่องเที่ยวอย่างเหมาะสม รวมทั้ง มีการพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนให้มีความรู้ความสามารถและบทบาทที่สำคัญในการดำเนินงาน ตั้งแต่การตัดสินใจ การวางแผน การดำเนินงาน การสรุปทบทวน และมุ่งเน้นให้เกิดความยั่งยืนสู่คนรุ่นลูกหลานและเกิดประโยชน์ต่อท้องถิ่น โดยการคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของธรรมชาติเป็นสำคัญ (สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยอ้างใน พรเพ็ญ วิจัย 2548:2)

นับจากจุดเชื่อมโยงกับแนวคิดเชิงนิเวศและที่มาของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ไทย สามารถแสดงได้ว่าการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ในประเทศไทยมิได้ก่อรูปขึ้นได้โดยตัวมันเอง แต่มันเชื่อมต่อกับแนวคิดระดับโลกและสัมพันธ์กับองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนที่นำแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศมาปรับใช้ จนทำให้เกิดการสร้างจุดเด่นของการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ที่สามารถทำให้การท่องเที่ยวสามารถอยู่ร่วมกับการพัฒนาศักยภาพชุมชนได้

กระนั้นโดยการยึดรูปแบบการพัฒนาชุมชนที่ผลิตออกรูปมาเป็นการท่องเที่ยวเป็นสำคัญ การท่องเที่ยวโฮมสเตย์ต่างๆ ในประเทศไทย จึงมีจุดร่วมเดียวกันคือการผลิตเพื่อระบบตลาดท่องเที่ยวตามกระบวนการแปรวัฒนธรรมให้เป็นสินค้า ที่มีลักษณะการผลิตเช่นเดียวกับ

อุตสาหกรรมทั่วไปอันประกอบด้วย คือ 1) โรงงานหรือสถานที่ท่องเที่ยว 2) วัตถุประสงค์ที่จะชักจูงให้นักท่องเที่ยวสนใจ 3) การบริการอำนวยความสะดวก 4) การใช้แรงงานผลิตสินค้าและบริการ 5) ผลผลิตหรือสินค้าที่ประกอบเป็นรูปแบบการท่องเที่ยว 6) การส่งเสริมประชาสัมพันธ์ (Urry, 1991)

ดังนั้น สำหรับแนวคิดการท่องเที่ยวโฮมสเตย์แล้ว พื้นที่ชนบท ชุมชน หมู่บ้าน บ้าน คือ โรงงานหรืออาณาบริเวณที่นักท่องเที่ยวมาเยือน ส่วนบ้าน ชีวิตประจำวัน ประเพณี สภาพแวดล้อมของหมู่บ้าน คือ วัตถุประสงค์หรือทรัพยากรที่ชักจูงให้นักท่องเที่ยวสนใจ และในส่วนของบ้านสมาชิกในชุมชน คือผู้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว สุดท้ายคือผลผลิตหรือตัวสินค้า คือองค์ประกอบทั้งหมดผลิตออกมาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์นั่นเอง ซึ่งตำแหน่งเหล่านี้ก็สามารถสะท้อนได้ว่า บ้าน ชีวิตประจำวัน การกิน การอยู่ ในพื้นที่ชนบทไทยนั้น ได้ถูกผลิตเป็นสินค้าในพื้นที่ท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ และท่ามกลางการถูกจัดตำแหน่งให้เป็นสินค้านี้ ส่งผลทำให้ชุมชนที่ตอบรับแนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ต้องถูกควบคุมในระดับการดำเนินชีวิตประจำวันตามมาตรการที่นำเสนอข้างต้น

4.4 โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า

ปี พ.ศ 2547 สำนักงานส่งเสริมการวิจัยแห่งชาติ(สกว.) ได้เข้ามาส่งเสริมแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ พร้อมแนะนำรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ให้เป็นเครื่องมือการวิจัยเชิงพัฒนาให้แก่ชาวบ้าน องค์กรและหน่วยงานต่างๆในตำบล รูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์จึงกลายเป็นทางเลือกหนึ่งของมูลนิธิหุ่นเงาใช้เป็นแนวทางแก้ไขปัญหาการท่องเที่ยวของหมู่บ้านชาวลำหู่บ้านยะดู แต่ทว่ามูลนิธิหุ่นเงาได้นำรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์มาเป็นรูปแบบพัฒนาทั้งหมด มูลนิธิหุ่นเงามีการปรับปรุงประยุกต์แนวคิดเชิงนิเวศและรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ให้มีความเหมาะสมกับวิถีชีวิตชนเผ่าในพื้นที่ ภายใต้โครงการที่ชื่อว่า “โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า” ลงมือพัฒนาใน 3 หมู่บ้าน² อันได้แก่ ชาวลำหู่บ้านยะดู บ้านหยุดแล และชาวอาข่าบ้านอาพัก อันมีรายละเอียดโครงการและปฏิบัติการจัดระเบียบการท่องเที่ยว ที่สามารถสะท้อนถึงเบื้องหลังการเตรียมพื้นที่ และพื้นฐานการมองว่าลักษณะชาติพันธุ์มีคุณสมบัติอันเหมาะสมต่อการเป็นทรัพยากรท่องเที่ยว ที่สามารถพัฒนาเป็นรูปแบบการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ อันนำมาสู่การสร้างรายได้และสามารถพัฒนาศักยภาพชาวเขาทั้ง 3 หมู่บ้าน ดังนี้

4.4.1 หลักการท่องเที่ยวชนเผ่า

แนวคิดหลักในการดำเนินงาน โครงการท่องเที่ยวชนเผ่าคือแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ ซึ่ง มูลนิธิหุ่นเงามองว่าเป็นแนวคิดที่เหมาะสมกับเงื่อนไขของชุมชน ตรงกรอบคิดสำคัญที่ว่า เป็น

² ชื่อหมู่บ้านทั้งสาม อันได้แก่ บ้านยะดู บ้านหยุดแล บ้านอาพัก ล้วนแล้วแต่เป็นนามสมมติ

รูปแบบการเดินทางไปเยือนแหล่งธรรมชาติ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเรียนรู้ถึงวัฒนธรรม และ ธรรมชาติด้วยความรับผิดชอบต่อเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นท้องถิ่น และแหล่งวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับ ระบบนิเวศน์ โดยมีกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องและมีส่วนร่วมในการจัดการของ ชุมชน ขณะเดียวกันก็ช่วยสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจที่ส่งผลให้มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสร้างประโยชน์ให้เกิดขึ้นกับประชาชนท้องถิ่น

ขณะเดียวกันมูลนิธิหุ่นเงาก็มองว่าบ้านยะคูก็มีคุณสมบัติเหมาะสม ในเชิงทรัพยากร ท่องเที่ยว ดังนี้

“เรามีอยู่แล้วและเป็นเรื่องวัฒนธรรม ตรงนี้มันหน้าสนใจ ถ้าทำเป็นแหล่งท่องเที่ยว เพราะคนไม่รู้จักจนเฝ้า พุดถึงชาวเขาไหนก็พุดตามหนัง อีก็้อ มูซอ กระเหรี่ยง ม้ง แต่ คนภายนอกแถบไม่รู้จัก ตามสื่อออกไปอย่างเช่น กระเหรี่ยงตกคอยแต่ใส่ชุดม้ง วัฒนธรรมตรงนี้ก็เพี้ยนไป มันต้องจัดกลุ่มและคนภายนอกสนใจ อยากมาควิวีดีจริงคือ อะไร มันก็สามารถทำได้มันก็เป็นจุดขายได้ จึงเป็นที่มาของจุดขายที่นี้”³

ทั้งนี้มูลนิธิหุ่นเงาได้นำกรอบแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ปรับเป็นแนวคิด หลักการของโครงการโดยกล่าวว่าในรายงานสรุปบทเรียนว่า

“หรือกล่าวได้ว่าโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าเป็นการท่องเที่ยวแบบยั่งยืน ไม่ทำลาย สิ่งแวดล้อมหรือทำให้ธรรมชาติเสื่อมโทรม และเน้นให้นักท่องเที่ยวได้สัมผัสเรียนรู้ หรือมีประสบการณ์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติ เน้นการเปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้ ศึกษาเรียนรู้วัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งนอกจากจะได้ความพึงพอใจแล้ว ยังเป็นการ เสริมสร้างความเคารพต่อความแตกต่างที่หลากหลายที่ดำรงอยู่ในสังคมโลก ทั้งนี้จะเน้น การคงไว้ซึ่งธรรมชาติ ไม่เน้นการเสริมแต่ง การพัฒนาพื้นที่ และการสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แต่เป็นการเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น การ กระจายประโยชน์สู่ชุมชน และความร่วมมือจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกลุ่มต่างๆ”

ส่วนวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น คือ การทำให้เกิดการมีส่วนร่วมในเรื่องการจัดการ ท่องเที่ยวโดยชุมชนเอง สร้างงานและให้เกิดรายได้กระจายแก่คนในชุมชน เสริมสร้างเศรษฐกิจใน ชุมชน และเพื่อลดการเคลื่อนย้ายแรงงานชาวเขาเข้าสู่เมือง ซึ่งจะทำให้เกิดการเสี่ยงต่อการเข้าสู่

³ พี่อ้อ นามสมมติ ผู้อำนวยการมูลนิธิหุ่นเงา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 1 กรกฎาคม 2552

กระบวนการเทศพาณิชย์ ทั้งนี้ยังเป็นการฟื้นฟู และอนุรักษ์ ประเพณี วัฒนธรรม สภาพแวดล้อมทาง ธรรมชาติและวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบดั้งเดิม

ทั้งนี้การดำเนินโครงการจะเป็นการปฏิบัติตามรูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยว(และ รูปแบบการพัฒนาการท่องเที่ยวคือ 1) การมีส่วนร่วมในการจัดการเรื่องการท่องเที่ยวโดยคนใน ชุมชน โดยการจัดตั้งอบรมเสริมทักษะคนกลุ่มต่างๆ 2) ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมจากนักท่องเที่ยว โดยยึดหลักแนวคิดนักท่องเที่ยวเป็น “เพื่อน” ญาติมิตร(คือสร้างความหมายใหม่ให้นักท่องเที่ยว เพื่อให้ยะตู่ตระหนัก และปฏิบัติต่อนักท่องเที่ยวตามความรู้สึกดังกล่าว) 3)ส่งเสริมกิจกรรมต่างๆ เพื่อให้เกิดการฟื้นฟูและอนุรักษ์ประเพณีวัฒนธรรม สภาพแวดล้อม และวิถีชีวิตความเป็นอยู่อย่าง ชนเผ่า(ชนเผ่าของหุบเงาคือ)4)ประชาสัมพันธ์ส่งเสริมการท่องเที่ยวของคนไทย เพื่อขยายแนวคิด ของการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม

จากข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าโครงการดังกล่าวต้องปรับการท่องเที่ยวบ้านยะตู่ให้เป็นไปตาม รูปแบบการท่องเที่ยวเชิงนิเวศในพื้นที่ท่องเที่ยวเชิงอุดมคติของมูลนิธิคือทั้งอนุรักษ์และพัฒนาได้/ ซึ่ง จากนิยามของโครงการก็สามารถสะท้อนได้การดึงวัฒนธรรม ธรรมชาติให้เป็นส่วนประกอบสร้าง พื้นที่ โดยวิธีการที่จะให้ไปไปตามนั้นคือการอนุรักษ์

4.4.2 วิเคราะห์ปัญหาและปรับเตรียมความกิดชุมชน

เบื้องต้นมูลนิธิดำเนินสร้างความคุ้นเคย และหาแนวร่วม โดยการสร้างความคุ้นเคย เชื่อมโยงความสัมพันธ์แบบพี่น้อง ดังคำพูดของเจ้าหน้าที่มูลนิธิหุบเงาถึงวิธีสร้างสัมพันธ์เพื่อค้นหา ปัญหาเมื่อเริ่มโครงการว่า

“สำหรับพี่เหมือน ไปคุยกับพี่น้อง เหมือนเยี่ยมญาติ พี่หมจะมีพ่อแม่อยู่ทุกบ้าน พ่อ โต โบที่เป็นบ้าไม่มีใครกล้าไปนอนบ้านแก่หрок พี่ไปนอนบ้านนั้น และจะมีบ้านจาเปียว พี่ก็เลือกไปนอนบ้านเพราะลำบากที่สุด เวลาที่เราไปนอน ถ้าอยากรู้จักชาวบ้านเราก้ นอนบ้านผู้นำ เปลี่ยนไปนอนบ้านผู้นำทางศาสนา ไปนอนบ้านคนที่ลำบาก เราก้จะรู้ ปัญหา”

พี่หมอ เจ้าหน้าที่มูลนิธิหุบเงา⁴

ผลจากการลงพื้นที่คลุกคลีกับคนกลุ่มต่างๆ มูลนิธิหุบเงาสามารถสร้างสัมพันธ์กลุ่มผู้นำ คนรุ่นใหม่ และ“พี่สมชาย” อดีตมัคคุเทศก์หรือไกด์ป่ามีอาชีพให้เป็นแนวร่วม สร้างทีมวิจัยเชิง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและจุดเด่นพื้นที่ที่สามารถนำมาใช้เป็น

⁴ พี่หมอ นามสมมติหัวหน้าโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า มูลนิธิหุบเงา สัมภาษณ์เมื่อวันที่ 3 กรกฎาคม 2553

ทรัพยากรท่องเที่ยวได้ ซึ่งผลจากการศึกษา สามารถประเมินสถานการณ์ท่องเที่ยว บ้านยะคู ณ ขณะนั้น ว่า มีความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรมต้องเร่งรีบช่วยเหลือดังนี้

“ตอนที่เราเข้าไปทำ สมัยนั้นในพื้นที่มันแย่มากไม่มีใครมาเที่ยว นักท่องเที่ยวไปที่อื่นกันหมด มันมีปัญหาทั้งความเสื่อมโทรมด้านวัฒนธรรม ความเสื่อมโทรมพื้นที่การเดินทาง มีความเสื่อมโทรมในการทะเลาะกัน จัดการเงินไม่ได้ จัดการไม่ได้ขยะก็เต็มหมู่บ้าน มีปัญหาความขัดแย้งในเรื่องของการแย่งแซก เพราะปัญหาเรื่องพวกนี้ ก็เริ่มไม่แย่งเลยนะเขามีเต็นท์แต่มีนักท่องเที่ยวมาเขาก็ไม่เต็นท์นะ มันไม่มีระบบจัดการ เข้าใจไหมมันแย่งแซกแย่งลูกค้า เขาไม่ได้มองการท่องเที่ยวเป็นเรื่องของชุมชน แต่มองว่าบ้านนี้มีรายได้แต่เป็นหลังคาเดียว ฉันทึ่ไม่ต้องยุ่ง เพราะฉะนั้นขยะก็จะเต็มหมู่บ้าน ก็ไม่มีใครสนใจ เวลาจะลงแรง ไม่มีใครทำ อันนี้คือปัญหาที่เราเจอตอนนั้น”

พื้หมอ เจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่่นเงา

และถึงแม้ว่าชาวลาหู่บ้านยะคูมีประสบการณ์การรับนักท่องเที่ยวแบบทัวร์ป่าอยู่ยู่แล้ว แต่ทางมูลนิธิก็มองกลับว่าเป็นรูปแบบที่ไร้ระเบียบ ขาดความร่วมมือร่วมใจในมิตินการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ดังจะแสดงได้จากคำพูดของเจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่่นเงาว่า

“เขามีเต็นท์แต่มีนักท่องเที่ยวมาเขาก็ไม่เต็นท์นะ มันไม่มีระบบจัดการ เข้าใจไหมมันแย่งแซกแย่งลูกค้าเขาไม่ได้มองการท่องเที่ยวเป็นเรื่องของชุมชน แต่มองว่าบ้านนี้มีรายได้จากมีรายได้แต่หลังคาเดียวฉันทึ่ไม่ต้องยุ่ง เพราะฉะนั้นขยะก็จะเต็มหมู่บ้าน ก็ไม่มีใครสนใจ เวลาจะลงแรง ไม่มีอะไรที่ทำอะไรได้ ไม่มีใครทำ อันนี้คือปัญหาที่เราเจอ”

พื้หมอเจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่่นเงา

ทั้งนี้ เพื่อแก้ไขปัญหาคความเสื่อมโทรมทางวัฒนธรรม หรือจัดสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ของการท่องเที่ยวออกไป มูลนิธิหุ่่นเงาจึงดำเนินการปรับแนวคิชุมชนเป็นอันดับแรก เพื่อให้มีความรู้และความเข้าใจในเรื่องรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตะหนักถึงความสำคัญของการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีความเชื่อสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน ตลอดจนเน้นย้ำความเข้าใจการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน ผ่านการจัดสัมมนาเปิดโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าในระดับตำบล เชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้แก่ ผู้นำและกลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการประกอบการธุรกิจท่องเที่ยวในพื้นที่ ทั้ง ร้านค้า รถสองแถว ชาวบ้านที่จัดบ้านพัก กลุ่มผู้เลี้ยงช้าง ผลจากการสัมมนาดังกล่าว มูลนิธิหุ่่นเงาสามารถกระตุ้นให้ชุมชนเกิดความร่วมมือ จัดตั้ง “ประชาคมท่องเที่ยว” เพื่อสร้างเครือข่ายชุมชนในการบริหารจัดการการท่องเที่ยวชุมชนขึ้นมา

หลังจากนั้น ผู้นำชุมชนกับมูลนิธิหุ่นเงา จึงจัดประชุมสร้างความเข้าใจโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าในระดับชุมชนในแต่ละหมู่บ้าน เน้นย้ำให้ชาวบ้านเชื่อมั่นว่า “โครงการจะนำนักท่องเที่ยวกลับคืนมา” โดยใช้วิธีให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมตลอดกระบวนการ และใช้กลวิธีคลุกคลีกับคนกลุ่มต่างในชุมชนเข้าเสริม หาโอกาสในการพูดคุยในลักษณะการเสวนาเพื่อชี้ชวนให้ชาวบ้านเห็นถึงแนวทาง วิธีการและศักยภาพของชุมชนในการดำเนินการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548: หน้า 41) ผลจากการดำเนินงานปรับเตรียมความคิดชุมชนสามารถกระตุ้นให้ชาวลาหู่บ้านยะดูและหมู่บ้านอื่นๆ ร่วมมือกับโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า จัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวและวางแผนจัดการชุมชน เพื่อเตรียมความพร้อมและปรับสร้างภูมิทัศน์ท่องเที่ยวในการต้อนรับการท่องเที่ยวที่จะเกิดขึ้น

4.5 ปรับสร้างภูมิทัศน์ท่องเที่ยว

4.5.1 ยาเสพติด และขยะเรื่อง “นำอับอายขายหน้า”

งานแรกของโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าคือการขจัดปัญหาเรื่อง “นำอับอายขายหน้า” ของชุมชนออกไป ซึ่งจากการวิเคราะห์ปัญหาพร้อมกับชาวบ้านพบว่า เรื่องขยะและยาเสพติด เป็นเรื่องที่ไม่ใ้สภาพสำหรับการท่องเที่ยว ต้องรีบแก้ไขและสร้างภาพลักษณ์ใหม่แก่ชุมชน มูลนิธิหุ่นเงาและชาวลาหู่บ้านยะดูจึงร่วมกันแก้ไขปัญหาขยะและบำบัดยาเสพติดให้แก่ชุมชน

ปัญหาขยะ เจ้าหน้าที่มูลนิธิมองว่าชุมชนยังขาดระบบและวิธีที่เหมาะสมในการจัดการขยะสมัยใหม่เช่น ขวดแก้ว กระจังโลหะและพลาสติก ชาวบ้านยังคงทิ้งขยะเหล่านี้เกลื่อนกราดเหมือนทิ้งใบตองที่ชุมชนเคยทำแต่เดิม ด้วยเหตุนี้ทางเจ้าหน้าที่โครงการจึงกำหนดกระบวนการขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาขยะอย่างจริงจัง รมรงค์และอบรมชุมชนในเรื่อง “การกำจัดขยะในชุมชน” หลังประชุมชาวบ้านสามารถแยกขยะและนำไปขายได้ สภาพชุมชนก็ดูสะอาดมากขึ้นกว่าเดิม

ส่วนยาเสพติดทางมูลนิธิกล่าวว่า “การควบคุมยาเสพติด ชี้ถึงปัญหาให้ชาวบ้านเห็นชาวบ้านถึงรู้ว่าปัญหาเสพติดนี้ถ้ามันรุนแรงนั้นมันทำให้หมู่บ้านเสื่อมไม่สร้างรายได้” จากนำมาการเชื่อมโยงปัญหาเสพติดให้เป็นสาเหตุทำให้รายท่องเที่ยวลดลง ทำให้ชาวลาหู่บ้านยะดูและบ้านอื่นๆ ในโครงการให้ความร่วมมือมูลนิธิหุ่นเงากับหน่วยงานภาครัฐทั้งบำบัดยาเสพติดให้แก่ชุมชน

การบำบัดยาเสพติดครั้งนั้นถือว่าประสบความสำเร็จ ชุมชนให้ความร่วมมือถึงขั้นตั้งกฎหมู่บ้านเพื่อป้องกันปรามมิให้ยาเสพติดกลับมา โดยกำหนดมาตรการเด็ดขาดว่า **“ถ้าใครยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติดกลับมาเผยแพร่อีก ไม่ว่าจะเป็นผู้ค้าหรือผู้เสพ ผู้นั้นจะถูกขับไล่และรื้อบ้านออกจากชุมชน”**

⁵ สัมภาษณ์ พี่สมชาย(นามสมมติ)เจ้าหน้าที่โครงการท่องเที่ยวชนเผ่า เมื่อวันที่ 15 กันยายน 2552

พิพิธภัณฑ์ชุมชนและการสร้างบ้านดินจากหน่วยงานพัฒนาทางภาคอีสานเพื่อนำมาเป็นแบบ “พิพิธภัณฑ์ชุมชนบ้านหยุดแล” หลังจากนั้นทางมูลนิธิหุ่นเงาจึงจัดหาสถาปนิกมาออกแบบตาม เจตจำนงของชาวบ้านและจัดให้มีการก่อสร้างด้วยแรงงานและฝีมือชาวบ้านเอง

ส่วนสถานที่ภายนอกชุมชนคือ “ปรับปรุงห้วยแม่เช่า” และสำรวจพร้อมสร้าง “จุดชมวิว บ้านยะดู” ซึ่งการจัดสร้าง“จุดชมวิวบ้านยะดู” นั้น ทางมูลนิธิหุ่นเงาให้เหตุผลว่า บ้านยะดูมีทำเล ที่ตั้งบนภูเขาสูงสามารถมองเห็นทิวทัศน์ของภูเขาสลับซับซ้อนโดยรอบเมืองเชียงราย ฉะนั้นมูลนิธิ หุ่นเงาจึงชักชวนชาวลาหู่บ้านยะดูร่วมสำรวจและจัดสร้างจุดชมวิว ภายใต้เงื่อนไขตามคำกล่าวของ “จะสอ” เด็กหนุ่มชาวลาหู่บ้านยะดูวัย 21 ว่า *“กระท่อมจุดชมวิวหลังนี้ หุ่นเงาชวนสร้างนะ เขาบอก ว่าใครอยากเปิดบ้านทำโฮมสเตย์ต้องมาช่วยกันสร้าง ส่วนคนที่ไม่ช่วยสร้างตั้งแต่แรกให้จ่ายเงิน ส้มครเพิ่มเอา”* ความร่วมมือระหว่าง ชาวลาหู่บ้านยะดูกับเจ้าหน้าที่โครงการสามารถค้นพบจุดชม วิว 2 จุด แห่งแรก คือ บนยอดคอคอยเหนือหมู่บ้านหรือจุดชมวิวบ้านยะดูแหล่งท่องเที่ยวอันมีชื่อเสียง ของตำบลในปัจจุบันส่วนแห่งที่สอง คือ บริเวณไร่ข้าวของ “จะวะ” หรือสถานที่รับประทานอาหาร เข้าพร้อมดูแลทะเลหมอกตามโปรแกรมทัวร์ของ โครงการท่องเที่ยวชนเผ่าในปัจจุบันนั่นเอง

การค้นหาและพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าว จึงสะท้อนถึงสถานที่ท่องเที่ยวและจุด หยุดพัก ตามเส้นทางท่องเที่ยวดังที่เสนอไปในบทที่ 3 ภาพลักษณ์โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูนั้น มี กระบวนการปรับ ปรุงและประกอบสร้างขึ้นมาใหม่ ให้การเดินทางสัมผัสชีวิตนั้นสีสันและข้อมูลทาง ชาติพันธุ์อย่างไม่รู้ตัว

4.5.3 จัดตั้งกลุ่มการท่องเที่ยว

ปฏิบัติการต่อไปคือกระตุ้นให้ชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวที่จำเป็นในการต้อนรับ นักท่องเที่ยว โดยใช้วิธีพาแกนนำไปดูงานหมู่บ้านเข้มแข็งและหมู่บ้านที่ประสบความสำเร็จในการ จัดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศทั้งในเขตจังหวัดเชียงใหม่และเชียงราย เพื่อต้องการชี้ให้เห็นพลังชุมชนใน การพัฒนาและเห็นความเป็นไปได้ในการดำเนินการท่องเที่ยวโดยชุมชน อันจะนำไปสู่แรงบันดาลใจในการกลับมาสร้างสรรค์การพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนตนเอง(พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548: หน้า 45) หลังจากศึกษาดูงานชุมชนตัวอย่างแล้ว เมื่อกลับมาทางมูลนิธิใช้วิธีจัดประชุมสรุปบทเรียน กระตุ้นให้ชาวบ้านจัดการท่องเที่ยวขึ้นมา ดังนี้

“พาชาวบ้านไปศึกษาดูงาน ไปหมู่บ้านที่เขาประสบความสำเร็จ แล้วก็จัดอบรมให้ ความรู้เกี่ยวกับการท่องเที่ยว ว่าการท่องเที่ยวเป็นอะไร การสร้างกฎระเบียบ การสร้าง การควบคุมดูแล กันในชุมชนการสร้างเข้มแข็ง.....จนชาวบ้านดูงาน จนชาวบ้าน เกิดเข้าใจ และให้จัดประชุมให้วางกฎเกณฑ์มาตรฐานต่างๆในหมู่บ้าน จัดกลุ่มจัดอะไร ขึ้นมา ...แต่หลังจากที่เราพาแกนนำและชาวบ้านไปดูงาน ชาวบ้านเห็นโฮมสเตย์และอี

โคทัวร์เป็นการจัดการท่องเที่ยวชาวบ้านที่มีส่วนร่วมสามารถกระจายรายได้ให้ทุกคนมีส่วนร่วม การท่องเที่ยวแบบมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร การกระจายรายได้เป็นอย่างไร การมีส่วนร่วมเป็นอย่างไร แบ่งปันผลประโยชน์เป็นอย่างไร การสร้างกฎเกณฑ์เป็นอย่างไร อันนี้ละครับเป็นการจัดตั้งกลุ่มขึ้นมา....”

พีสมชาย⁶

วิธีการกระตุ้นดังกล่าวนี้สำคัญที่สุดจริง หลังกลับมาจากการศึกษาดูงานชาวบ้านก็ดำเนินการจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวทันที ทั้งกลุ่มงานบริการและกลุ่มกิจกรรมที่อาศัยภูมิปัญญาเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ไม่ว่าจะเป็น กลุ่มมัคคุเทศก์ชุมชน กลุ่มโฮมสเตย์ กลุ่มการแสดง วัฒนธรรม กลุ่มลูกหาบ และกลุ่มครุทอผ้า เมื่อชาวบ้านจัดตั้งกลุ่มท่องเที่ยวขึ้นมา ทางโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าก็ได้ดำเนินการจัดอบรม ดูงานเพื่อเสริมความรู้และศักยภาพให้แก่กลุ่มต่างๆ ซึ่งกลุ่มท่องเที่ยวที่ได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านมากที่สุดคือ กลุ่มโฮมสเตย์และกลุ่มมัคคุเทศก์ ดำเนินการใช้วิธีทั้งการอบรมทางโครงการจึงมุ่งเน้นในการเสริมทักษะสองกลุ่มนี้

การพัฒนาของกลุ่มโฮมสเตย์นั้น มูลนิธิหุ่นเงาใช้ทั้งวิธีการจัดเชิงปฏิบัติเป็นรูปแบบเชิงวิทยากรจากสำนักงานพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขาและสถาบันวิชาการท้องถิ่นเป็นผู้ให้ความรู้ในเรื่อง “การจัดการท่องเที่ยวชุมชน” ที่เนื้อหาสำคัญดังนี้ คือการจัดที่นอน การรับแขก และการทำอาหาร ในการท่องเที่ยวชุมชน เพื่อปรับปรุงมาตรฐานต้อนรับของชุมชนให้มีคุณภาพมากขึ้น (พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548: หน้า 45) นอกจากนั้นมูลนิธิยังพากลุ่มโฮมสเตย์ไปศึกษาดูงาน อีกทั้งเจ้าหน้าที่โครงการยังลงมือสอนด้วยตนเองและให้ชาวลาหู่บ้านยะดูลงมือปฏิบัติจริง ดังคำพูดของหัวหน้าโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าที่กล่าวถึงวิธีการดูงานครั้งนั้นว่า

“โฮมสเตย์ก็อบรมเหมือนกันเอาราชภัฏมาอบรมให้ เอาชาวบ้านลงไปอบรมที่จะแล มีเอาไปอบรมที่ราชภัฏก็มี ไปดูงานก็มี ไปดูงานที่แม่กำปอง ไปดูงานกันหลายที่ค่ะ เรื่องการขายสินค้าก็ทำให้พาไปดูงาน พาไปเดินเที่ยวไนท์พลาซ่า ไปดูสินค้ารูปแบบหลากหลาย พาไปแม่สาย ไปสินค้าที่ไนท์พลาซ่าที่เชียงใหม่ ไปดูความหลากหลายของรูปแบบสินค้า ส่งคนไปอบรมเรื่องคุณภาพสินค้า เรื่องงานออกแบบ ดีไซน์เราก็ทำ การบริการแขกในส่วนของโฮมสเตย์มีสอนเรื่องการทำอาหาร เรื่องการรับแขก เรื่องการดูแลนักท่องเที่ยว การจัดกิจกรรมอื่นๆภายในบ้าน ที่พอจะให้นักท่องเที่ยวมีส่วนร่วมได้ เรื่องความสะอาด เรื่องก็ทำหลายอย่างแต่ก็แบ่งเป็นหัวข้อไป”

พีหมอ

⁶ นามสมมติ พีสมชาย ผู้จัดการโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า

ส่วนกลุ่มมัคคุเทศก์นั้น เป็นการอบรมที่ทางโครงการร่วมกับองค์กรบริหารส่วนตำบล จัดขึ้นเพื่อให้ความรู้แก่อาสาสมัครท่องเที่ยวชุมชน ให้สามารถออกนำท่องเที่ยวได้อย่างถูกต้อง ตามระเบียบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย และสามารถเป็นมัคคุเทศก์ที่มีคุณภาพได้มาตรฐานต่อไป การอบรมดังกล่าวมีนักวิชาการจากหลายแห่งมาร่วมเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่ชาวบ้านด้วยกันคือ สถาบันราชภัฏเชียงราย สำนักงานการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยจังหวัดเชียงราย และผู้จัดการโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า จากมูลนิธิหุ้เงา การอบรมครั้งนี้มีผู้สมัครเข้ารับการอบรมมากถึง 40 คน

นอกจากนั้นการอบรมต่อเนื่องให้แก่มัคคุเทศก์ชุมชนของโครงการ ทุกตอนบ่ายวันศุกร์ ทางโครงการได้จัดให้มีการอบรมแก่อาสาสมัครมัคคุเทศก์ชุมชน ที่ร่วมทำงานในพื้นที่เป้าหมายให้กับโครงการ เนื้อหาการอบรมที่สำคัญคือการอบรมภาษาอังกฤษสำหรับนักท่องเที่ยว ที่ทำการสอนโดยอาสาสมัครชาวต่างชาติประเทศของมูลนิธิหุ้เงา วัตถุประสงค์ของการอบรมก็เพื่อฝึกฝนมัคคุเทศก์ชุมชนให้สามารถใช้ภาษาอังกฤษในการนำเที่ยวได้อย่างคล่องแคล่ว นอกจากนั้นในช่วงท้ายของชั่วโมงการอบรม ทางโครงการได้จัดให้เป็นช่วงเวลาของการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการจัดการท่องเที่ยวชุมชน ซึ่งโดยทั่วไปจะเป็นช่วงเวลาที่เปิดโอกาสให้มัคคุเทศก์ชุมชนได้นำปัญหาที่พบในระหว่างการนำเที่ยวมาแลกเปลี่ยนและให้เพื่อนและผู้จัดการโครงการให้ข้อเสนอแนะต่อการแก้ปัญหา(พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548: หน้า 45

มาถึงจุดนี้เราจะเห็นได้ว่าเป็นปฏิบัติการจัดเตรียมพื้นที่ท่องเที่ยวโฮมสเตย์ของมูลนิธิหุ้เงาอยู่ในระดับการจัดรูปให้เป็นทรัพยากรท่องเที่ยวโดยใช้วิธีค้นหา ปรับรูป หรือสร้างใหม่ (ซึ่ง)แต่กระบวนการดังกล่าวก็สะท้อนได้ว่ามีความพยายามในลักษณะแยกจัดหมวดหมู่ให้อยู่ในตำแหน่งทรัพยากรท่องเที่ยวที่พร้อมจะนำประกอบสร้างให้เป็น แต่ยังไม่ได้ก่อรูปร่างเป็นสินค้า ซึ่งมูลนิธิจะดำเนินบทบาทเป็นตัวเชื่อมกลางในการประกอบสร้างในหัวข้อถัดไป

4.5.4 การประกอบสร้างพื้นที่โดยโปรแกรมทัวร์

เพื่อให้เกิดการเชื่อมทรัพยากรท่องเที่ยวให้เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวในอุดมคติและบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการที่ต้องการกระจายรายได้สู่ชุมชน มูลนิธิหุ้เงาจึงทำหน้าที่เชื่อมประสานให้บ้านยะดูเป็นการท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์ โดยการกำหนดรูปแบบ โปรแกรมทัวร์ สร้างตลาดและประชาสัมพันธ์ และควบคุมมาตรฐานโดยระบบการประเมิน และควมูนนักท่องเที่ยว ดังนี้

การค้นหาทรัพยากรนั้นยังแยกส่วนและมีได้ประกอบสร้างเป็นรูปแบบท่องเที่ยวที่สมบูรณ์ มูลนิธิหุ้เงาจึงดำเนินการเชื่อมต่อทรัพยากรเหล่านี้ โดยการดึงตัวที่สมชายอดิตไคด์ป่าผู้คร่ำหวอดวงการทัวร์ป่ามาถึง 35 ปีเข้าร่วมทีมในตำแหน่งผู้จัดการโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า นำประสบการณ์ทำงานทัวร์ป่ามาสร้างสีสันให้การท่องเที่ยวชนเผ่าตามข้อเสนอของพี่สมชาติที่ว่า

“นักท่องเที่ยวนั้นต้องการดูชีวิตจริงไม่ได้จัดฉากแสดงขึ้น” รูปแบบโปรแกรมของโครงการท่องเที่ยวชนเผ่าจึงเป็นการผสมผสานกันระหว่างทัวร์ป่าและการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ(โครงหลักแบบทัวร์ป่าแต่ตัวเนื้อหาเป็นส่งเสริมให้เกิดเรื่องราวสร้างสัมพันธภาพการเรียนรู้ตามแนวคิดเชิงนิเวศ) จนกลายเป็นรูปแบบเฉพาะของมูลนิธิหุ้เงา ในรูปโปรแกรมการท่องเที่ยวชนเผ่าที่เน้นการสื่อสารกับชุมชน การสร้างการเรียนรู้ และการสร้างประโยชน์แก่ชุมชน ดังนั้นโปรแกรมท่องเที่ยวชนเผ่าจึงมิใช่สิ่งที่เดินทางค้นหาแบบไม่ทิศทาง แต่มีเบื้องหลังเป็นการแผนจัดระบบให้เป็นกระบวนการอย่างเป็นขั้นตอน อันสามารถสะท้อนได้จากคำพูดของที่สมชายผู้จัดสร้างโปรแกรมทัวร์ว่ามีหลักการดังนี้**“ผมเป็นคนคิดและวางโปรแกรม เพราะว่ามาจากประสบการณ์ของผม มีการวางแผนการท่องเที่ยวให้มันเข้ากันและเหมาะสมอย่างไร วางเป็นขั้นเป็นตอน จะเริ่มที่ไหนจะจบที่ไหนมันต้องมีการวางแผน เราต้องคิดไว้ เพราะการวางแผนโปรแกรมทัวร์ต้องมีการคิดว่าคืนนี้จะจบอย่างไร”** โดยหลักการใหญ่ของการวางแผนการเชื่อมโยงทรัพยากรท่องเที่ยวในการท่องเที่ยวโฮมสเตย์นั้นคือให้นักท่องเที่ยวมีโอกาสเรียนรู้วิถีชีวิตชนเผ่าชาวเขา ดังคำพูดของพี่ไ้ค้เจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ้เงาว่า

“โฮมสเตย์คือการไปนอน ไปพักไปอยู่ไปดูการกินการอยู่ของชาวบ้านเท่านั้นเอง แต่ระหว่าง ทางมันมีเรื่องเล่าเท่านั้นเองเริ่มตั้งแต่ที่เราจะไป ชนเผ่าที่เราจะไปนั่นคืออะไร และคุณจะลงเดินตรงนี่คืออะไร เส้นทางที่เดินคุณต้องบอกเรื่องนี้ได้ เรื่องราวซึ่งเจอเรื่องราวที่เจอ คือ ว่า อาข่ามาจากไหนเป็นใครทำมาอยู่ตรงนี้วิถีเขาเป็นอย่างไรวิถีชีวิตเขาสอดคล้องกันอย่างไร ในบ้านมีแต่ไม้ไผ่ไม้ไผ่เลยมันเป็นเรื่องราวได้เลยก็พูดไปถึงเรื่องสิ่งแวดล้อมได้”

แต่ทั้งนี้โดยกรอบเวลาอันจำกัดทางมูลนิธิจึงกำหนดจุดท่องเที่ยวและกิจกรรมหลักๆที่ดึงมาเป็นระบบสัญลักษณ์เพียงบางส่วนของชีวิตลาหู่เท่านั้น ซึ่งแต่ละกิจกรรมมีเหตุที่มาดังนี้

การเดินทางป่าถือว่ากิจกรรมหนึ่งในการเดินทางเข้าสู่หมู่บ้านยะดู ซึ่งใช้เวลาเดินทางทั้งหมดประมาณเส้นทางเดินป่า ทั้งหมดประมาณ 4-5 ชั่วโมง ทั้งนี้สาเหตุหลักของมูลนิธิหุ้เงาพานักท่องเที่ยวเดินป่านั้น คือ ความต้องการสร้างรูปแบบการท่องเที่ยวให้เป็นไปตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนการสะท้อนให้นักท่องเที่ยวรับรู้ว่าชาวลาหู่บ้านยะดูและชาวเขานั้นมีวิถีชีวิตผูกพันกับธรรมชาติ อันมีรายละเอียดตามบทพูดของที่สมชายผู้คิดโปรแกรมการท่องเที่ยวชนเผ่าดังนี้

“แท้จริงผมจะเรียกว่าการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและวัฒนธรรม คือ ระบบป่าสมุนไพรวีถีชีวิตและวัฒนธรรมของชนเผ่า มันไม่ใช่แค่เรื่อง โสมสเดย์เพราะการท่องเที่ยวเชิงนิเวศต้องมีการเดินป่าแน่นอน การเดินป่าต้องมีการพูดถึงระบบนิเวศต้องมีการพูดถึงการทำไร่ทำอะไรของชาวบ้าน ระหว่างทางมีเรื่องราวมากมาย ตลอดเส้นทางก็จะมี เช่น สมุนไพรรักษาดอกขาว โอ้อันนี้ใช้สมุนไพรรักษาบาดแผลป้องกันการอักเสบ สามารถทำให้นักท่องเที่ยวติดตามและให้ความสนใจได้หมด ผ่านไร่ข้าวมันผ่านทุกครั้งแม้ในไร่ข้าวก็มีเรื่องราววิถีการทำไร่เยาะเย้ยอยู่ในนั้น เช่น การทำไร่ที่เราคิดถึงวิถีชีวิตผสมผสานที่จริงวิถีชนเผ่ามาสองสามพันปีแล้ว ผมบอกเขา ที่จริงในไร่ข้าวมีทุกอย่างที่เก็บ กินได้ไม่ว่าพริกหรือว่าหอม ทำให้คนไปแอ่วเห็นทั้งวิถีวัฒนธรรม สมุนไพรรักษา”

ทั้งนี้ตลอดเส้นทางเดินป่า โครงการท่องเที่ยวชนเผ่าได้กำหนดจุดหยุดพักให้ไกด์หุ่นเงาต้องพานักท่องเที่ยวแวะชมพิพิธภัณฑสถานบ้านดินชาวลานูบ้านหยุดแล เพื่อเรียนรู้ชาติพันธุ์ชาวลานูก่อนเข้าหมู่บ้านชาวลานูบ้านยะคู อันมีที่มาของการแวะชมพิพิธภัณฑสถาน ดังนี้

“พิพิธภัณฑสถาน เป็นแหล่งเก็บข้อมูล เพราะบ้าน“หยุดแล” เป็นพื้นที่ในโครงการท่องเที่ยวของ ชุมชนของเรา ซึ่งจะมี หยุดแล ยะคู อาพัก บ้านหยุดแล ไม่เหมาะกับการนอน เราเลยหาวิธีที่ทำให้นักท่องเที่ยวเข้าไปให้ได้ ทุกครั้งต้องเข้าไปตรงนั้น พิพิธภัณฑสถานมีเรื่องความรู้วิถีชีวิต แผนที่ มันเป็นเรื่องของแหล่งข้อมูล ทั้งแผนที่ เป็นเรื่อง ห้องเสนาอวิชิตี มันทำให้เห็นภาพรวมทั้งตำบลเลย ทั้งแหล่งท่องเที่ยวได้ ก็เลยพาไปที่นั่น”

ส่วนกิจกรรมนอนบ้านพักบ้านชาวเขาที่เป็นหลักใหญ่หรือจุดขายที่สำคัญของโครงการท่องเที่ยวชนเผ่า นั้น อยู่บนสาเหตุที่ทางมูลนิธิหุ่นเงาเชื่อว่า การได้เข้าไปพักในเขตพื้นที่บ้านนั้นจะทำให้นักท่องเที่ยวได้เห็นชีวิต การกิน การอยู่ การนอน ของชาวลานูที่เป็นจริงมิใช่การจัดฉาก ทั้งนี้ยังก่อให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างนักท่องเที่ยวและชาวลานูเจ้าของบ้านดุจดังญาติมิตร มิใช่ในมิติของการค้าขายบริการเชิงพาณิชย์เหมือนการท่องเที่ยวที่ผ่าน อันมีรายละเอียดตามบทพูดของพี่สมชาย ผู้คิด โปรแกรมการท่องเที่ยวชนเผ่าดังนี้

“เพราะเราทำในเรื่องของ โสมสเดย์ การทำท่องเที่ยวเชิงนิเวศและ โสมสเดย์ มันมีมิติเกิดความสัมพันธ์ เราจะได้เห็นวิถีชีวิตที่เป็นจริง โสมสเดย์ คือการอยู่ร่วมกับครอบครัวอยู่แล้ว เราต้องการให้เกิดความหมายนี้ขึ้นมา เกิดสัมพันธ์ ระหว่างเจ้าของบ้านและนักท่องเที่ยวเป็นญาติมิตรกัน ไม่ใช่ไปแบบนักท่องเที่ยวไปแบบแยกกันอยู่และเซอวิส

ไม่เอา แม้จะกินข้าวเราก็บอกว่าคุณต้องคุย ต้องบอกนักท่องเที่ยว คุณต้องเชิญเขามาให้ได้ นะคุณต้องหาวิธีการสร้างความสัมพันธ์ หรือว่าชาวบ้านทำกับข้าวคุณต้องช่วยเขาทำนะ ทำอย่างไรอันนี้ คือ การสร้างความสัมพันธ์ จะทำให้ให้นักท่องเที่ยวคิดว่านี่เหมือน ครอบครัวเรา หรือ ให้เจ้าบ้านคิดว่าอันนี้ไม่ใช่นักท่องเที่ยวแต่เขาเป็นญาติมิตรดีกว่าเป็น นักท่องเที่ยวอย่างเดียวเขาก็จะเอาแต่เงิน แต่ถ้าเป็นญาติมิตรชาวบ้านก็จะมีน้ำใจดี น้ำใจชาวบ้านเขาชอบก็ทำอะไรให้ถ้าเขามี น้ำมันก็จะเป็นได้รูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ความสัมพันธ์ในวิถีชีวิตที่แท้จริง ได้อยู่ได้เห็นว่าเป็นได้กินได้อยู่อย่างไร นอกกัน อย่างไม่ ”

นอกเหนือจากการนอนพัก นักท่องเที่ยวยังได้สัมผัสอาหารชนเผ่าล่าหู่ร่วมกับเจ้าของบ้าน อีกด้วย ทั้งนี้การทำงานข้าวร่วมกันนั้น ทางมูลนิธิหุ่นงามมองว่ามันเป็นจุดสำคัญที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้วิถีชีวิตชาวล่าหู่ผ่านวัฒนธรรมอาหาร ดังคำพูดของพี่โอล์เจ้าหน้าที่มูลนิธิหุ่นงามที่ว่า

“การไปกินอาหารในหมู่บ้านเขาก็จะมีอาหารแล้วเขาจะเริ่มทำไม่กินเป็นแบบนี้มันก็เป็น คำถาม และก็มีคนคุยมาคุยให้ฟังแบบนี้ มันไม่ใช่เรื่องมีอะไรก็กิน เหมือนเราไปกิน โรงแรมกินอะไรก็กินไปไม่รู้ถามใครไม่รู้ประวัติศาสตร์เรื่องอาหาร อาหารเป็น วัฒนธรรมหนึ่งของคนในการกิน เช่นกลางวันเราก็ไปหุงข้าวด้วยกระบอกลมไฟเผา กิน คือถามมันว่าอร่อยไหม คือว่ามันอยู่กับบรรยากาศ คนเรานั้นวิถีการเอาตัวรอดกับตรง นั้นอย่างไรมันมีเรื่องราว”

ส่วนอีกหนึ่งกิจกรรมหนึ่งที่มูลนิธิหุ่นงามกำหนด ให้นักท่องเที่ยวเข้าร่วมเมื่อเข้าพักใน โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดู คือ การร่วมเต้นจะคีกับคนในชุมชน ณ ช่วงเวลาค่ำคืนนั่นเอง ส่วน สาเหตุของการจัดการเต้น“จะคี” เข้าไปเป็นส่วนหนึ่งของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์นั้น คือ ชาวลาหู่บ้าน ยะดูต้องการอนุรักษ์การเต้นจะคีให้อยู่คู่ลูกหลานสืบไป ทางมูลนิธิหุ่นงามจึงจัดระบบการแสดง เต้นจะคีใหม่จากแต่เพียงการเต้น โหว์แขกบริษัททัวร์ป่า โดยการลงมือเข้ามาส่งเสริมให้มีการจัดตั้ง กลุ่มเยาวชนอนุรักษ์วัฒนธรรมลาหู่ขึ้นมา โดยมีหน้าที่รับผิดชอบนำเสนอการเต้นจะคีให้การ ท่องเที่ยวโฮมสเตย์นั้นมีความสุขสาน และสร้างเรียนรู้วัฒนธรรมลาหู่จากกิจกรรมการเต้นจะคี ทั้งนี้ผู้จัดการ โครงการท่องเที่ยวชนเผ่าได้กล่าวถึงที่มาของการกำหนดกิจกรรมเต้นจะคี ดังนี้

“สมัยก่อนนั้นมียู่แล้ว แต่มันต้องรอนักท่องเที่ยวข้างถ้ามากลุ่มใหญ่เขาก็จะจ้าง แต่เรา จัดตั้งขึ้นมาเพราะชาวบ้าน มักคุเทศก์ พูดกันเขากลัวละอ่อนรุ่นใหม่ไม่รู้แล้วเต้นเป็น อย่างไม่รู้จักอันนี้เขาพูดให้ฟังบ่อยการจัดประชุมและปรึกษา ผมเป็นคนตั้งขึ้นมา

เรียกว่ากลุ่มเยาวชนอนุรักษ์วัฒนธรรมชาวลาหู่ขึ้นมา วัตถุประสงค์คือฝึกละอ่อนให้เอา คนใหญ่มาร่วมเดินให้เด็กเดิน มาช่วงหลังคนใหญ่ก็จะเดินไม่ให้ละอ่อนเดินคนใหญ่ก็จะ เอาเงินก็เลยไม่ให้ละอ่อนเดินแล้ว ไม่นึกว่าจะสอนลูกหลานไว้ ก็เลยกลัวมันจะสูญหายก็ เลยตั้งมันขึ้นมา”

ส่วนโปรแกรมถัดไปคือการขึ้นไปปรับประทานอาหารเช้าและข้าวกระบอกไม้ไผ่ ณ จุด ชมวิวดะเลหมอกนั้น ผู้จัดการ โครงการกล่าวว่านอนเหนือจะได้ชมวิวดสวยและบรรยากาศทะเล หมอกแล้ว กิจกรรมนี้ก็ต้องการสะท้อนให้ถึงภูมิปัญญาของลาหู่ในการใช้ไม้ไผ่ประกอบอาหาร ดัง คำพูดที่กล่าวถึงที่มาของกิจกรรมนี้ว่า

“อันนี้เป็นวิธีของชาวบ้าน เราบอกเขา เขาก็จะทำคนเดียว เราบอกไปโปรแกรมนี้ไปว่า ทำข้าวกระบอกไม้ไผ่เนื้อ หุงข้าวโดยกระบอกไม้ไผ่เนื้อ เขาก็จัดการคนเดียว เพราะว่า เป็นวิธีที่เขาทำอยู่แล้ว เพียงแต่เราจัดใน โปรแกรม แต่เราก็มีการแนะนำว่าเมนูอะไรที่ทำ ได้บ้างได้ง่าย ง่าย ง่าย ใสใจลงไปอีกในกระบอกไม้ วิธีนี้อันนี้เขาก็คิดคนเดียว คำ น้ำพริกเขาก็คิดคนเดียว”

และเมื่อผ่านกระบวนการวางแผนและเชื่อมโยงประกอบสร้างแล้วการท่องเที่ยวโฮมส เตย์ชาวลาหู่จึงถูกลดทอนให้อยู่ในรูปแบบโปรแกรมการท่องเที่ยวชนเผ่า แต่ทั้งนี้การเสนอภาพลักษณ์ โฮมสเตย์บ้านยะดูยังมิจบเพียงเท่านี้ และเพื่อนเป็นการชักชวนกลุ่มลูกค้าเข้ามาท่องเที่ยว ทางมูลนิธิ จึงรับมือดำเนินงานด้านการตลาดและประชาสัมพันธ์ให้แก่ชุมชนบ้านยะดู

4.5.5 การกำหนดพฤติกรรมนักท่องเที่ยว

การแนะนำการท่องเที่ยวเบื้องต้น ถือว่าเป็นกิจกรรมแรกของโปรแกรมการท่องเที่ยวชน เผ่า ที่นักท่องเที่ยวจะต้องเข้ามาฟังการแนะนำการท่องเที่ยวเบื้องต้นที่มูลนิธิก่อนเดินทางเข้า หมู่บ้าน เนื้อหาของกิจกรรมขั้นตอนนี้คือ การทำความเข้าใจกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการ มัคเทศก์ (ไกด์หมู่บ้าน) นักท่องเที่ยว หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่โครงการจะเปิดวิดิทัศน์แนะนำมูลนิธิหมู่บ้านและ ความเป็นมาของการท่องเที่ยวชนเผ่า เสนอโปรแกรมที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัส และเตรียม ความพร้อมของนักท่องเที่ยวผ่านการนำเสนอ ข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว (Do & Don't) ซึ่งขั้นตอนการแนะนำการท่องเที่ยวเบื้องต้นนี้ มูลนิธิถือว่ามีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวได้ทราบว่ามีแนวคิดและวัตถุประสงค์เช่นไรในการ จัดการท่องเที่ยวชนเผ่าขึ้นมา ซึ่งประเด็นที่สำคัญที่สุดคือต้องการให้นักท่องเที่ยวรับรู้ ว่า โครงการ ท่องเที่ยวชนเผ่าเป็นโครงการเพื่อการพัฒนาไม่ใช่เพียงแค่ผลกำไรเข้าองค์กร (พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548) เนื้อหาของกิจกรรมแบ่งเป็นสองขั้นคือ ขั้นตอนแนะนำมูลนิธิหมู่บ้านและความเป็นมาของการ

ท่องเที่ยวชนเผ่า ขั้นตอนการเตรียมความพร้อมนักท่องเที่ยวหรือข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว (Do & Don't)

ขั้นตอนแนะนำมูลนิธิการุณนิเคราะห์และความเป็นมาของการท่องเที่ยวชนเผ่าการทำความรู้จักกันระหว่างเจ้าหน้าที่โครงการ มัคคุเทศก์(ไกด์หุ้่นเงา)นักท่องเที่ยว ก่อน หลังจากนั้นเจ้าหน้าที่โครงการจะเปิดวิดิทัศน์แนะนำมูลนิธิการุณนิเคราะห์และความเป็นมาของการท่องเที่ยวชนเผ่า เสนอโปรแกรมที่นักท่องเที่ยวจะได้สัมผัส ซึ่งขั้นตอนการแนะนำการท่องเที่ยวเบื้องต้นนี้ มูลนิธิการุณนิเคราะห์มีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นขั้นตอนนี้จะทำให้นักท่องเที่ยวได้ทราบว่ามูลนิธิมีแนวคิดและวัตถุประสงค์เช่นไรในการจัดการท่องเที่ยวชนเผ่าขึ้นมา ซึ่งประเด็นที่สำคัญที่สุดคือต้องการให้นักท่องเที่ยวรับรู้ว่ โครงการท่องเที่ยวชนเผ่าเป็นโครงการเพื่อการพัฒนาไม่ใช่เพียงแค่ผลกำไรเข้าองค์กร (พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548)ดังนั้น จากกิจกรรมแนะนำการท่องเที่ยวเบื้องต้นก็สามารถสะท้อนว่า มูลนิธิการุณนิเคราะห์นำความเป็นองค์กรพัฒนาเอกชนและผลงานการทำงานนั้นมาเป็นข้อยืนยันสร้างกรอบความเชื่อมั่นต่อการเดินทางครั้งนี้ว่าเป็นการท่องเที่ยวที่ก่อประโยชน์ในเชิงพัฒนาได้หวังผลด้านธุรกิจ

ส่วนการจัดเตรียมนักท่องเที่ยวในข้อควรปฏิบัติและไม่ควรปฏิบัติของนักท่องเที่ยว (Do & Don't) แบ่งเป็นข้อไม่ควรปฏิบัติ เช่น ไม่ควรตะตองแทนบูชา ห้ามมีเพศสัมพันธ์ ไม่ดื่มสุรา และมีเสพสิ่งเสพติด รวมถึงไม่แต่งกายหล่อแหลม และไม่ทิ้งขยะภายในหมู่บ้าน เป็นต้นซึ่งข้อไม่ควรปฏิบัตินี้ทางมูลนิธิการุณนิเคราะห์มองว่าเป็นกระบวนการสร้างนักท่องเที่ยวคุณภาพเพื่อป้องกันการทำลายวัฒนธรรมที่ดีงามของชาวลานู ดังรายละเอียดของผลเหตุการณ์จัดกิจกรรมนี้ว่า “การเตรียมพร้อมแขกในเรื่องวิถีวัฒนธรรม นักท่องเที่ยวข้างนอนไม่ได้รับการแนะนำที่ถูกที่ควร บ้างที่ขึ้นไปทำเรื่องผิดศีลธรรมบ้าง บ้างครั้งก็พยายามไปหาเสพติดอยู่ โดยอำนาจเงินก็พยายามให้คนหาให้อยู่แต่มันสู้กลุ่มใหญ่ไม่ได้เนื้อ เพราะเราตั้งกฎไว้ มีข้อบังคับที่ชัดเจนอยู่”

ส่วนข้อควรปฏิบัติจะมีเนื้อหาแนะนำทิศทางทางการท่องเที่ยวให้สอดคล้องกับการบริการที่จัดเตรียมไว้แล้ว อย่างเช่น เมื่อถึงหมู่บ้านแล้วนักท่องเที่ยวสามารถเดินเล่นเพื่อชมวิถีชีวิตชาวลานูในหมู่บ้านหรือแวะเล่นสร้างความสนุกสนานให้กับเด็กในชุมชน นอกจากนั้นคุณอาจควรสร้างสัมพันธ์กับเจ้าของบ้าน โดยการพูดทักทายเป็นภาษาลานูแบบง่ายตามที่คู่มือแนะนำ หรืออาจช่วยเหลือในการทำงานบ้านและประกอบอาหาร ทั้งนี้เพื่อสร้างรายได้แก่ชุมชนคุณควรมีการอุดหนุนงานหัตถกรรมเล็กน้อย เป็นต้น นอกจากนั้น ข้อความปฏิบัติดังกล่าวยังมีเหตุที่มาเพื่อสร้างความมั่นใจแก่บ้านยะคูอีกด้วยว่า นักท่องเที่ยวจากมูลนิธิที่ผ่านขั้นตอนนี้เป็นนักท่องเที่ยวที่คุณภาพคือไม่ใช่นายจ้างที่คอยแต่ให้ชาวลานูเป็นผู้รับใช้ แต่มาด้วยความเป็นมิตรฉันญาติพี่น้องที่จะเต็มใจเข้ามาเรียนรู้และเข้ามาซื้อสินค้าของพวกเขา ดังบทพูดของพี่สมชายที่ว่า

“เพราะว่าแขกได้มาจากหุ้เงาเนื่องจากได้รับการแนะนำสร้างความเข้าใจทำให้แขกมีประสิทธิภาพคุณภาพ และแขกที่ขึ้นไปก็จะสนับสนุนซื้อผลิตภัณฑ์ชาวบ้านมากกว่า เขาเข้าใจเขาจะซื้อของมากกว่า เขาต้องการช่วยเหลือชาวบ้าน มันเลยชาวบ้านก็เลยรับแขกหุ้เงา ชาวบ้านเขาขายของอะไรก็ได้ ที่พัก ทริปก็ได้ มันต่างจาก แต่แขกที่มาอยู่กับบริษัทไกด์คนอื่นมาไม่เหมือนเราไป ไกด์ที่มาใช้ชาวบ้านเหมือนลูกจ้าง แขกที่มาเป็นเจ้านายต่างจากแขกเราไปเหมือนพี่น้อง มีความเคารพในวัฒนธรรมและสนับสนุนในผลิตภัณฑ์”

ดังนั้น จากขั้นตอนเตรียมความพร้อมนักท่องเที่ยวดังกล่าว ก็สามารถสะท้อนการจัดสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวของมูลนิธิหุ้เงาไม่ได้ควบคุมเฉพาะชาวลาหู่บ้านยะดูเท่านั้น แต่มูลนิธิยังมีกระบวนการเข้าควบคุมนักท่องเที่ยวอีกด้วย เพื่อให้พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเหล่านี้เป็นไปตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ คือ การท่องเที่ยวอย่างรับผิดชอบและไม่ทำลายวัฒนธรรม

นอกจากนั้นในส่วนข้อควรปฏิบัติ(Do)ก็ยังสะท้อนถึงกระบวนการกำกับนักท่องเที่ยวในเชิงลักษณะชี้ช่องทางหรือกำหนดทิศทางการเดินทางให้มีสอดคล้องกับทรัพยากรท่องเที่ยวที่จัดเตรียมไว้ อย่างเช่น การแนะนำให้ซื้อสินค้าเป็นต้น นอกเหนือจากนั้นในส่วนของการชี้ชวนให้นักท่องเที่ยวทำกิจกรรมตามข้อปฏิบัติดังกล่าว ยังสามารถสะท้อนภาพได้ว่า ทางมูลนิธิหุ้เงานั้นได้มีส่วนเข้ามากระตุ้นหรือแนะนำให้การเรียนรู้วิถีชีวิตประจำวันชาวลาหู่ของนักท่องเที่ยวนั้นเกิดขึ้นจริงตามที่มูลนิธิคาดหวังไว้

ดังจะพบได้จากการแนะนำให้นักท่องเที่ยวช่วยงานบ้าน หรือช่วยทำอาหาร เป็นต้น ทั้งนี้ในส่วนของห้ามปฏิบัติ(Don't)นั้นนอกจะเป็นการควบคุมพฤติกรรมให้เป็นนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ดีแล้ว ข้อห้ามดังกล่าวยังมีพลังสร้างภาพให้กับพื้นที่ว่าเป็นลาหู่อนุรักษ์วัฒนธรรม จนกระทั่งมีผลเข้ามากำกับพฤติกรรมนักท่องเที่ยว ที่บางครั้งก็ปฏิบัติตนแรงข่มมากกว่าชาวลาหู่บ้านยะดูเสียอีก ดังเช่นพฤติกรรมที่ผู้ศึกษามักพบเห็นเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักบ้านยะดู เช่น ไม่กล้าแตะต้องศาลา หรือสิ่งของทุกอย่างที่มีเครื่องหมายตะแหวดติดไว้ หรืออาจสะท้อนได้จากบทสนทนาระหว่างผู้ศึกษากับ “จะฮา”⁷ ไกด์หุ้เงาชาวลาหู่บ้านยะดู ถึงศาลาประกอบพิธีชาวลาหู่หน้าทางเข้าหมู่บ้าน ที่พูดผู้ศึกษาเริ่มพูดก่อนว่า “ศาลานี้แตะไม่ได้กะ(หรือ)” และจะฮาตอบว่า “ได้กะ(สิ)” ผู้ศึกษาก็พูดต่ออีกว่า “อ้าวไหนหุ้เงาบอกว่าห้ามแตะ” จะฮาตอบกลับมาว่า “แตะได้ แตะได้กะ หุ้เงาไม่ใช่รู้อะไร เขาไม่รู้จริง”

⁷ นามสมมติ

4.6 การควบคุมภายใต้ ตำแหน่งสินค้า

ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยึดบ้านและชีวิตประจำวันให้เป็นจุดขาย บ้านของชาวลำหู่บ้านยะดูจึงถูกมูลนิธิหุ่นเงานำไปใช้ในฐานะทรัพยากรการท่องเที่ยว จัดตำแหน่งให้ลำหู่เจ้าของบ้านเสมือนเป็น “เจ้าภาพ” ที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวจุดตั้ง “ญาติมิตร” ปฏิบัติการดังกล่าวส่งผลทำให้ชาวลำหู่บ้านยะดู ถูกกำกับจากการทำงานร่วมกับของมูลนิธิหุ่นเงา ทั้งทางด้านการพัฒนาจัดการพื้นที่บ้านให้เป็นตามมาตรฐานของมูลนิธิ ส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านตนก็ถูกกำหนดให้พื้นที่รับรองแขก หรือแม้กระทั่งตัวของชาวลำหู่บ้านยะดูเองก็ต้องเผชิญสภาวะอึดอัดใจจากการต้อนรับแขก ดังที่ผู้ศึกษาจะนำเสนอในหัวข้อถัด

4.6.1 ความเป็นชาติพันธุ์ตามภาพลักษณ์

สืบเนื่องจากการท่องเที่ยว เป็นเรื่องเกี่ยวกับการบริโภคที่ซ่อนเร้นความคาดหวัง ความฝัน และประสบการณ์ ที่แตกต่างจากชีวิตประจำวัน วัตถุประสงค์การท่องเที่ยวจึงเป็นสิ่งที่สร้างขึ้นมาเพื่อตอบสนองการบริโภค นอกจากนั้นการบริโภควัตถุประสงค์การท่องเที่ยวยังเป็นการบริโภคบนจินตนาการของนักท่องเที่ยว ที่ถูกสร้างผ่าน สื่อ โฆษณา การท่องเที่ยวจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการบริโภคที่ขึ้นอยู่กับความคาดหวัง จินตนาการที่ถูกสร้างขึ้นมาจากสื่อ ไปพร้อมๆกัน (Campbell, 1987) ในเมื่อการท่องเที่ยวเป็นเรื่องการบริโภคจินตนาการผ่านสื่อ โฮมสเตย์ชาวลำหู่บ้านยะดูจึงจำเป็นพึ่งสื่อในการนำเสนอภาพลักษณ์และเมื่อนักท่องเที่ยวได้ชมสื่อย่อมเกิดความคาดหวังตามสื่อแนะนำ และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาพักชม ณ หมู่บ้านโฮมสเตย์ชาวลำหู่บ้านยะดูถูกกำกับจากการมองและให้ความหมายจากนักท่องเที่ยวตามที่สื่อเสนอ ส่วนชาวลำหู่ต้องควบคุมตนเอง ภาพลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวจากประสบการณ์ผ่านสื่อที่เสนอขายสินค้า

ความหมายที่ชาวลำหู่บ้านยะดูถูกกำกับจากการมองนั้นมีความหมายหลากหลายทั้งตามสื่อประชาสัมพันธ์และการรับรู้ของนักท่องเที่ยวเมื่อเข้ามาสัมผัส การนำเสนอผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ได้กำกับให้ชาวลำหู่เป็นทั้ง “ชาวเขา” หรือ ชนเผ่าทางภาคเหนือของไทยที่อยู่ห่างไกล และตั้งถิ่นฐานในป่าทึบและเป็นสิ่งที่มาคู่กับการเดินป่าตามการนำเสนอของคู่มือนำเที่ยวระดับชาติ ส่วนการนำเสนอของบริษัททัวร์ในระดับจังหวัดก็เข้ามากำกับภาพให้ขยายมากขึ้น โดยควบคุมภาพชาวลำหู่บ้านยะดู คือ ชาวเขาสวมชุดประจำเผ่าอาศัยอยู่ในบ้านไม้ไผ่ที่นักท่องเที่ยวต้องเผชิญระหว่างเดินป่า เป็นชนเผ่าที่อยู่ห่างไกลต้องบุกป่าฝ่าดงลึกจึงจะค้นพบหมู่บ้านยะดูท่ามกลางภูเขาและธรรมชาติ อันประกอบไปด้วยสถานที่ธรรมชาติรายล้อม ทั้งน้ำตกแสนผ่อนคลายสดชื่น นอกจากนั้นเส้นทางเดินป่าเข้าสู่หมู่บ้านชาวลำหู่บ้านยะดูนั้นยากยิ่งต้องใช้ระยะเวลาตามกำหนดวันในโปรแกรมทัวร์และแสนไกลตามแผนที่ วิธีการเดินทางนั้นแสนลำบากผ่านทั้งทางน้ำ

โดยการล่องเรือ ผ่านพื้นที่ป่าที่สามารถเข้าถึงได้เฉพาะการนั่งช้างและการเดิน นอกจากนั้นชาวลาหู่ยังมีประเพณีอันน่าชมคือ การเดินรำของชาวลาหู่ ส่วนการนำเสนอของมูลนิธิหุ่นเงาก็เข้ามาเสริมทัพอตามรอยการนำเสนอข้างต้น แต่เพิ่มความหมายกำกับเข้าไปให้ชาวลาหู่บ้านยะดูเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์บนความเป็นชาวลาหู่ที่มีวิถีชีวิตและการดำเนินชีวิตประจำวันแตกต่างจากการดำเนินชีวิตของนักท่องเที่ยว ที่พร้อมเปิดรับนักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้และปฏิบัติร่วมการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวลาหู่ ทั้งนี้ภายใต้ยึดปฏิบัติตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงนิเวศดังกล่าว ภาพลักษณ์โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูจึงมีความหมายเพิ่มเป็นชุมชนชาวลาหู่ที่มีจิตสำนึกต่อการรักษาระบบนิเวศอย่างยั่งยืน เป็นหมู่บ้านชาวลาหู่ที่ทรงคุณค่าตามแบบฉบับการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอุดมด้วยประโยชน์ต่อสังคมตามแนวการทำงานของมูลนิธิหุ่นเงา และเมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาเยือนย่อมต้องปฏิบัติตนเรียนรู้วิถีชีวิตอย่างเข้าใจและเคารพต่อชุมชนเพื่อเป็นการส่งเสริมการอนุรักษ์ต่อวัฒนธรรมชาวลาหู่

ส่วนการรับรู้ภาพลักษณ์ของนักท่องเที่ยวในบทที่ 3 ซึ่งสามารถสรุปได้ดังนี้โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดูเป็นหมู่บ้านชาวลาหู่ที่ดำรงชีพตามวิถีชาวลาหู่ดั้งเดิมอันแปลกและแตกต่างจากชีวิตของนักท่องเที่ยว อาศัยอยู่ในบ้านไม้ไผ่ หาเลี้ยงชีพจากการทำไร่ พืชผักและอาศัยธรรมชาติท่ามกลางป่าที่อยู่ห่างไกลความเจริญ ชาวบ้านมีมิตรไมตรีแบ่งปันพื้นที่บ้านให้นักท่องเที่ยวพักพร้อมเปิดโอกาสให้เรียนรู้ร่วมกิจกรรมชีวิตประจำวันด้วยความยินดี ชุมชนลาหู่มีความน่าสงสารและใส่ใจบริสุทธิอันขาดโอกาสทางสังคมควรค่าต่อการได้รับความช่วยเหลือ และส่งเสริมชุมชนชาวลาหู่ผู้สามัคคีมีใจอนุรักษ์วัฒนธรรมสิ่งแวดล้อมซึ่งมากโดยความสามารถจัดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ได้โดยตนเอง

ความหมายที่เกิดจากนักท่องเที่ยวข้างต้น ส่งผลในการควบคุมตนเองของชาวลาหู่บ้านยะดูให้คงภาพลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ตอบสนองความต้องการนักท่องเที่ยวจากประสบการณ์ผ่านสื่อที่เสนอขายสินค้า ไม่ว่าจะเป็นการสวมเสื้อชุดประจำเผ่าเมื่อนักท่องเที่ยวเข้ามาพักบ้าน ดังคำบอกเล่าของ “จะเปี้ยว” ผู้ถึงสถานการณ์การสวมชุดชนเผ่าเมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือนว่า **“บ่อดียวี่นี้ใส่ชุดบ่เก่าไปไร่ไปสวนมันอ่อน แต่ถ้าพ่อหลวงประกาศว่ามีนักท่องเที่ยวจะมาให้ใส่ชุดลาหู่เขาก็ต้องใส่”** การคงไว้ซึ่งบ้านไม้ไผ่หลังคามุงหญ้าคาตามแบบฉบับดั้งเดิมของลาหู่ ดังคำพูดของ “จะฮา” ชาวลาหู่บ้านยะดูวัย 30 ปี ว่า **“เขาจะแปลงบ้านแบบนี้ จนกล่าวกันว่านักท่องเที่ยวมันจะไม่มา”**

ร่วมทั้งต้องควบคุมตนเองให้ยอมรับว่าชนเผ่าที่แปลกหลากบนสายตาของนักท่องเที่ยว ดังเหตุการณ์ขณะที่นักท่องเที่ยวเดินร่วมกับชาวบ้านที่สวมชุดลาหู่เพื่อจะไปเดินจะคีร่วมกัน และเมื่อนักท่องเที่ยวเห็นหญิงสาวชาวลาหู่บ้านยะดูสวมชุดลาหู่เดินนำอยู่เบื้องหน้า นักท่องเที่ยวผู้นั้นก็พูดกับเพื่อนเป็นสำเนียงลื้อชาวเขาพูดภาษาไทยไม่ชัดคำว่า **“ชุดอะไร ชุดอะไร แปลกดี แปลกดีไม่เคย**

เห็น” หญิงสาวชาวลาหู่บ้านยะคูที่เดินอยู่ด้านหน้านักท่องเที่ยวดังกล่าวสามารถได้ยินเสียงพูดนั้นชัดเจนและสามารถเข้าใจความหมายเนื่องจากเธอลงไปศึกษาในตัวเมืองเชียงราย แต่หญิงสาวชาวลาหู่ผู้กลับนั่งเฉยเดินต่อโดยไม่ตอบโต้การถูกมองว่าแปลกและการถูกล้อสำเนียงพูดดังกล่าว

4.6.2 บ้านสะอาดภายใต้ระบบประเมิน

สืบเนื่องจาก “บ้าน” คือ จุดศูนย์กลางของการท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ตามแนวคิดที่เชื่อว่า “การพักบ้านร่วมกับเจ้าของบ้าน จะเป็นโอกาสที่ให้นักท่องเที่ยวสามารถเรียนรู้ การกิน การอยู่ การนอน ได้มากที่สุด” ตัวบ้านและเจ้าของบ้านชาวลาหู่บ้านยะคู จึงถือเป็นทรัพยากรท่องเที่ยวที่ถูกควบคุมจัดการมากที่สุดด้วยเช่นกัน แต่ทั้งนี้ชาวลาหู่บ้านยะคูมิได้ปฏิบัติตามมาตรฐานโฮมสเตย์ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยทั้งหมด เพราะเนื่องจากทางมูลนิธิหุ่นเงาเห็นว่าไม่เหมาะสมในวิถีชีวิตชนเผ่า “เรามองคนละแบบกับ ททท. บ้านเขาต้อง มีหน้าตา มีอากาศถ่ายเท สะดวกอย่างนี้ อย่างนี้ เขาก็มีมาตรฐานของเขา ขณะที่บ้านชาวบ้านทำหน้าตาต่างลำบากนะบ้านลักษณะนั้น เรามองว่ามันก็ไม่ใช่วิถีวิถีความเป็นอยู่คนละแบบกัน” การจัดบ้านโฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะคู จึงอยู่ในเกณฑ์ของมูลนิธิหุ่นเงาเป็นหลัก อันมีลักษณะไม่แน่นอนขึ้นอยู่กับระดับความสะอาดตามเกณฑ์วัดจากประสบการณ์ที่มูลนิธิทำงานร่วมกับชาวลาหู่บ้านยะคู ดังนี้

“ให้มันสะอาดและดูสวยในรูปแบบของเขา(ชาวลาหู่บ้านยะคู) มีห้องน้ำและเป็นไม้ไผ่ที่สะอาด แต่อย่าให้ถึงขนาน จับหมูไป ถูน้ำลายไป ก็อย่าให้ถึงขนานนั้น นี่คือนี่เราต้องอบรมชาวบ้าน เพราะว่าเวลาการจัดการแบบโฮมสเตย์นักท่องเที่ยวจะต้องไปทำอาหารด้วย ทีนี้มันทำอะไรให้มันดูไม่ขยะแขยง มันก็ทำตามวิถีที่มันทำอยู่เขาต้องเรียนรู้อะไรเป็นเรื่องที่ต้องระมัดระวังด้วยอะไรที่ต้องสะอาดขึ้น”

เกณฑ์การจัดบ้านมิได้ยุติลงเฉพาะช่วงอบรมให้ความรู้ในช่วงแรกของการเริ่มโครงการหรือยึดหลักการทำความสะอาดของเจ้าหน้าที่มูลนิธิเท่านั้น หลักการจัดบ้านยังควบคุมการจัดการบ้านอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน โดยผ่านระบบการประเมินจากนักท่องเที่ยวเป็นหลัก ซึ่งเป็นการประเมินในด้านความสะอาดของที่พัก ด้านการบริการ การมีมนุษยสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมกับเจ้าของบ้าน ด้านอาหารทั้งรสชาติ ปริมาณ ความสะอาด และการใช้วัตถุดิบในท้องถิ่นมาปรุงอาหาร ด้านการจัดการท่องเที่ยวของชุมชนที่ครอบคลุมถึงความปลอดภัย ความร่วมมือของชาวบ้านในการทำกิจกรรม การกำจัดขยะและการนำเสนอประเพณีที่สามารถดึงให้นักท่องเที่ยวเข้ามามีส่วนร่วมตลอดจนการเสนอข้อมูลต่อนักท่องเที่ยว(พรพิมล โรจนโพธิ์, 2548) และเมื่อผลการประเมินไม่เป็นไปตามมาตรฐานหรือตามการนำเสนอภาพลักษณ์ต่อนักท่องเที่ยว ทางมูลนิธิหุ่นเงาจะดำเนินการให้มัคคุเทศก์ท้องถิ่น(ไกด์หุ่นเงา)เข้าไปดูแลขอความร่วมมือกับชุมชน แต่ถ้าปัญหาเกิน

กำลังของมัคคุเทศก์ทางมูลนิธิจะใช้วิธีขึ้นไปพูดคุย ตักเตือน หรือร่วมประชุมกับชาวบ้านยะดู เพื่อหาทางออกและแนวปฏิบัติร่วมกัน

สำหรับชาวลาหู่บ้านยะดูแล้ว พวกเขาที่รับทราบถึงระบบควบคุมมาตรฐานดังกล่าว เพียงแต่พวกเขาถือว่าถึงระบบประเมินในตนเองเป็นพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวเท่านั้นเอง ว่า **“ฝรั่งที่ฟ่อง ฝรั่งนี้นิสัยไม่ดีหนา อยู่กับเราเจียบ กลับไปมันจะไปฟ่องหู่เงา”** แต่ทั้งนี้พวกเขาก็รับรู้ถึงการหลักการจัดบ้านภายใต้ผลประเมิน และต้องปฏิบัติตามบนความหวาดกลัวว่านักท่องเที่ยวจะไม่มา ถึงแม้ว่าหลักการนั้นจะมีการเปลี่ยนแปลงและความเข้มงวดมากขึ้นก็ตาม ซึ่งสามารถสะท้อนจากคำพูด **“จะแฮ”** ได้ดังนี้

“ตอนแรกว่าถ้ามีที่นอนกับเสื่อก็ได้ ตอนที่เข้มาสองปีที่ผ่านมา สามสี่ปีที่แล้วไม่
เป็นไร นอนกับเสื่อได้ ไม่มีที่นอนได้ ฝรั่งมีแต่หมอนกับผ้าห่มได้ ห้องน้ำไม่มีไม่เป็นไร
เป็นธรรมชาติ ฝรั่งมาว่า(ต่าหนี) ถ้าฝรั่งเขามา ถ้าเขาไปปุ๊บ เขาก็มีใบประเมินว่าบ้านนี้
ไปบ้านนี้เป็นจำได้ เบิ้ล(นักท่องเที่ยว)ว่าห้องน้ำไม่มี เบิ้ลก็ ประเมินๆ มา และก็หู่เฮาก็
ประชุมว่าถ้าไม่ปรับปรุงหู่ฝรั่งเขาก็ไม่มาแล้ว เฮาก็ว่าทำให้ มันดีขึ้นๆหน่อย”

ฉะนั้น เมื่อเจ้าของบ้าน ได้รับแจ้งจากไกด์หู่เงาถึงคิวการรับแขกในวันพรุ่งนี้ เจ้าของบ้านต้องรีบลงมือจัดบ้านตนเองและหยุดภารกิจการทำงานในวันรุ่งขึ้นทันที การทำความสะอาดอาจเริ่มโดยการขัดห้องน้ำ หรือเก็บเสื้อผ้าที่พาดตามแนวฝาบ้านจากที่แขวนทิ้งรวมกันเป็นหลายอาทิตย์ พื้นบ้านต้องเช็ดถู จากปกติที่เคยทำความสะอาดมากที่สุดก็แค่กวาดทิ้งลงช่องพื้นบ้านเท่านั้น บ้างบ้านอาจกลัวพื้นบ้านตนไม่สะอาดตามสายตานักท่องเที่ยว ถึงขั้นลงมือสาดน้ำล้างพื้นบ้านกันเลยทีเดียว ส่วนถ้วยจานที่เคยแช่ทิ้งไว้หลังทำงานรอบดึกถึงจะล้าง ก็ต้องลงมือจัดล้างให้สะอาดทันที พร้อมกับจัดเรียงบนชั้นวางอย่างเรียบร้อย ที่นอน ผ้าห่ม หมอน มุ้ง สมาชิกภายในบ้านอาจจะต้องลงแรงนำมาตากแดด และพร้อมปูเมื่อใกล้เวลาที่นักท่องเที่ยวจะมาถึง หลังดำเนินการจัดบ้านมาครั้งก่อนวัน เจ้าของบ้านต้องรีบเดินออกไปบริเวณผืนไร่ของตน เพื่อเตรียมวัตถุดิบทำอาหารให้ตรงข้อกำหนดว่าเป็นพืชผักตามธรรมชาติหรือปลูกเอง นอกจากนั้นความสะอาดยังครอบคลุมจนถึงระดับเนื้อตัวของชาวลาหู่อีกด้วย นั่นก็คือเจ้าของต้องอาบน้ำแต่งกายให้เรียบร้อยก่อนพบแขกเพื่อป้องกันกลิ่นตัว

ดังนั้น ภายใต้ระบบการประเมินจากนักท่องเที่ยวดังกล่าว สามารถสะท้อนว่าบ้านโฮมสเตย์ที่นักท่องเที่ยวสัมผัสนั้น มีการจัดการอยู่เบื้องหลังที่เข้าไปควบคุมถึงระดับบ้านของชาวลาหู่บ้านยะดู อันมีลักษณะทิศทางเป็นการจัดเตรียมบ้านเพื่อให้นักท่องเที่ยวนั่นเอง

4.6.3 บ้านไม้ไผ่บ้าน เจ้าของบ้านเป็นผู้บริการ

เมื่อนักท่องเที่ยวมาเยือน นอกเหนือจากพื้นที่บ้านจะต้องถูกจัดเตรียมตามเกณฑ์ทำความสะดวกของมูลนิธิหุ่นเงาแล้ว พื้นที่ใช้สอยในชีวิตประจำวันของตัวบ้านก็ต้องถูกเปลี่ยนการใช้งานให้เป็นพื้นที่ต้อนรับแขก และในส่วนเจ้าของบ้านเองก็ต้องเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ให้บริการแทนด้วยเช่นกัน

ด้วยลักษณะบ้านชาวลาหู่เป็นกระท่อมไม้ไผ่แบบชั้นเดียวขนาดประมาณ หกคูณเก้า ถึง หกคูณสิบสองเมตรนั้น พื้นที่ใช้สอยจึงเป็นทั้งหมดของตัวบ้าน ฉะนั้น เมื่อนักท่องเที่ยวเข้าพัก ขนาดพื้นที่รับแขกของ โฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดู จึงกินพื้นที่ใช้สอยเกือบทั้งหมดของตัวบ้าน ยกเว้นก็เพียงแต่ห้องนอนเจ้าของบ้านอันมีขนาดความกว้างพอปูที่นอนไม่เกิน 4 ฟุตเท่านั้นเอง

พื้นที่ใช้สอยภายในตัวบ้านชาวลาหู่บ้านยะดูแบ่งเป็น 4 ส่วนหลักๆ คือ ส่วนที่ 1 บริเวณชานบ้าน ใช้เป็นพื้นที่รับแขก(เพื่อนบ้าน) ชำระล้างจาน หรือบางครั้งก็เป็นพื้นที่อาบน้ำ ส่วนที่ 2 บริเวณห้องโถงในตัวบ้าน มีขนาดใหญ่มากที่สุดอันมีความกว้างยาวตลอดตัวบ้านทั้งหมด ในส่วนนี้ใช้เป็นที่ตั้งไฟเพื่อทำกับข้าว เป็นทั้งพื้นที่เก็บเครื่องใช้การเกษตร เป็นพื้นที่เก็บ ห้อยแขวน และสวมถอดเสื้อผ้าของสมาชิกทั้งหมดในบ้าน นอกจากนั้นยังเป็นพื้นที่พักผ่อน ทั้งการนอนเขียนยาวดูทีวี หรือนั่งพูดคุยรอบกองไฟคั้งน้ำชากับเพื่อนบ้านในยามหัวค่ำ ส่วนในยามดึกห้องโถงนี้ ก็เป็นที่นอนสำหรับลูกชาย ลูกสาว หรือเป็นที่นอนของเจ้าของบ้านเลยทีเดียว ถ้าบ้านหลังนั้นมีขนาดเล็ก ส่วนที่ 3 ห้องนอนหัวหน้าครอบครัว ถือว่าเป็นพื้นที่สำคัญสุดของตัวบ้านเพราะเป็นที่ตั้งแทนบูชา “เทพเจ้าก้อชา” ส่วนที่ 4 บริเวณใต้ถุนบ้าน ใช้เป็นพื้นที่ในการเลี้ยงสัตว์ เก็บพื้นที่ จอดจักรยานยนต์ รวมถึงเป็นที่รองรับขยะ

เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางมาถึง พื้นที่ใช้สอยก็ถูกเปลี่ยนหน้าที่ ส่วนชานบ้าน กลายเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหารของนักท่องเที่ยว เพื่อนบ้านจึงไม่สามารถเดินมาพูดคุยกับเจ้าของบ้านได้เช่นเคย ส่วนลานโถงกลางบ้าน ก็เต็มไปด้วยฟูกนอนประมาณสี่ผืน กินอาณาบริเวณพื้นที่พักผ่อนไปเกือบครึ่งห้องโถง ส่งผลทำให้ต้องเบียดสมาชิกภายในบ้านให้ไปดูโทรทัศน์บ้านอื่น งดการรับแขกนั่งคั้งน้ำชา หรือ มานอนดูทีวี ดังคำพูด “จ่าปี” ที่ว่า “บ้านเฮานี้ละ เป็นอะไรไม่รู้ เด็กบ้านอื่น มัน มา... ขอบ... นอน..ดูทีวีกับเฮานี้หนา เต็มหนิ ถ้าไม่มีนักท่องเที่ยวอนนีนะ”

ส่วนตัวเจ้าของบ้านนั้น ต้องทำหน้าที่ในตำแหน่งบริการในพื้นที่บ้านตนเอง เพราะจากการสังเกตการณ์ของผู้ศึกษาพบว่า พฤติกรรมของนักท่องเที่ยวส่วนมาก มิได้เข้ามาเรียนรู้โดยการช่วยงานบ้านหรือเตรียมกับข้าวตามรูปแบบการท่องเที่ยวโฮมสเตย์เสมอไป แต่จะใช้เวลาอยู่กับเพื่อนร่วมทริปและไกด์หุ่นเงาเสียมากกว่า พอถึงเวลาอาหารพฤติกรรมของนักท่องเที่ยว คือ นั่งรอ

รับบริการ หน้าที่เจ้าของบ้านจึงกลายเป็นผู้ให้บริการ ทั้งทำกับข้าว ยกอาหาร ยกน้ำ หรือปูที่นอน ให้นักท่องเที่ยว

นอกจากนั้นเจ้าของบ้านยังถูกจำกัดพื้นที่ให้อยู่ในตัวบ้านตนเองเพื่อทำหน้าที่บริการ ตลอดระยะเวลาที่นักท่องเที่ยวเข้าพักตั้งแต่เวลาสี่โมงเย็นจนถึงประมาณเก้าโมงเช้าของวันรุ่งขึ้น ถึงแม้ว่าบ้างบ้านอาจจะได้รับนักท่องเที่ยวที่แสดงความช่วยเหลืองานบ้าน กวาดพื้นล้างจาน หรือ ช่วยทำกับข้าว ตามคำแนะนำจากคู่มือหรือกิจกรรมการเตรียมความพร้อมของมูลนิธิหุ่นเงาแล้วก็ตาม แต่เมื่อนักท่องเที่ยวกลับไป เจ้าของบ้านชาวลาหู่บ้านยะดู อาจบ่นถึงภาระหน้าที่ทำการบริการของตน เพราะเนื่องจากสำหรับความรู้สึกของชาวลาหู่บ้านยะดูแล้ว นักท่องเที่ยวเป็นบุคคลที่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ จนทำให้พวกตนขาดอิสระ ไม่สามารถออกไปไหนได้ตลอดระยะเวลาที่แขกมาเยือน ดังคำพูดของ “นะจะ” หลังจากทำหน้าที่รับแขกกลุ่มนักศึกษาเข้าพักภายในบ้านว่า **“เหนื่อย.. พี่นะเหนื่อย.. นักศึกษามาอนบ้าน มาทำกิจกรรมโรงเรียน เหนื่อย.. ก็เหนื่อย เงินก็ไม่ได้ไปไหนก็ไม่ได้ นักศึกษามันก็ทำไม่เป็น หุงข้าวก็ไม่ได้ จะทำกับข้าว ก็จุดไฟก็ไม่มี เป็น ต้องจุดไฟให้ ต้องนั่งรอ... นั่งเฝ้า.. อยากไปเที่ยวไปแ้วบ้านอื่นก็ไม่ได้”**

บางบ้านถึงกับต้องซ่อนตัวเองอยู่ในห้องนอนตลอดระยะเวลาหลังอาหารเย็นจนถึงเวลาแขกเข้านอน ดังเช่นกรณีการต้อนรับแขกของบ้าน “จะปี” ผู้ศึกษาได้ถาม “จะปี” ถึงสาเหตุการหายหน้าไปของ ภรรยา และลูกสาว และลูกเขย หลังมีอาหารเย็น และได้ยินเสียงเดินเท้าออกมาจากนอกห้องอีกครั้งหลังจากนักท่องเที่ยวคนอื่นหลับหมดแล้ว โดย “จะปี” ให้คำตอบต่อผู้ศึกษาว่า **“เมียเขา ลูกเขา ไปอยู่ในห้องน้อย ห้องนอน เพราะพูดได้ ที่เมียเขาเข้าไปห้องน้อย ไม่ใช่ไปดูทีวีนะ เพราะไม่อยากจะรบกวนแขก ถ้าเขาเรียก เขาเรียก ค่อยออกมาดูแล แขกมาไกล.. เขาอยากพักผ่อน ไม่อยากรบกวน”**

4.6.4 สภาวะอึดอัดใจ ณ วงข้าว

การกินอาหารร่วมกันถือว่าเป็นกิจกรรมหนึ่งของโฮมสเตย์ชาวลาหู่บ้านยะดู ที่เปิดโอกาสให้นักท่องเที่ยวได้พูดคุยกับเจ้าของบ้าน เรียนรู้วัฒนธรรมชาวลาหู่ พูดคุยสอบถาม ถึงอาหารประจำเผ่าที่รับประทานร่วมกัน ซึ่งกิจกรรมนี้สำหรับนักท่องเที่ยวเชิงนิเวศที่ผ่านการเตรียมตัวจากมูลนิธิหุ่นเงามาก่อน ก่อนข้างเป็นสิ่งคุ้มค่าสำหรับทริปแห่งการเดินทางที่จะได้เรียนรู้ถึงการรับประทานอาหารที่แตกต่างจากชีวิตตน แต่สำหรับชาวลาหู่ในฐานะเจ้าของบ้านแล้วกลับเป็นการต้องกับเผชิญสู่สภาวะอึดอัดใจ

ผู้ศึกษาเคยสอบถามว่าชาวลาหู่บ้านยะดูว่ารู้สึกอึดอัดไหม เมื่อต้องรับประทานอาหารร่วมกับนักท่องเที่ยวที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อน ข้อคำตอบที่มักจะได้รับคือว่า **“ไม่”** แต่หากสังเกตพฤติกรรมเจ้าของบ้านขณะร่วมวงรับประทานอาหารกับนักท่องเที่ยวแล้ว ก็จะพบท่าทางภาษา

แสดงถึงการอึดอัดใจ ทั้งอาการนั่งเฉยมิพูดคุย ก้มหน้าดักข้าว หรือเขี่ยข้าวในจาน พร้อมดวงตาสื่อแววความไม่มั่นใจ ซึ่งภาพที่ผู้ศึกษาพบเห็นเกือบทุกครั้งที่ชาวลาหู่บ้านยะดูรับประทานอาหารกับนักท่องเที่ยว คือ การนั่งเป็นอื่นอยู่ในวงข้าว เหตุโดยการพูดน้อย ตอบน้อยของเจ้าของบ้าน นักท่องเที่ยวก็พอลามเป็นพิธิ และหันหน้าพูดกันเองระหว่างวงนักท่องเที่ยว หัวเราะขำหัวเจ้าของบ้าน ไปมา ถึงแม้ว่าชาวลาหู่บ้านยะดูจะนั่งในวงข้าว แต่ก็เหมือนเป็นอื่นในวงสนทนา

หลายครั้งผู้ศึกษาพยายามเพียรหาคำตอบเฝ้าถามถึงเหตุที่มาของภาษากายดังกล่าว คำตอบที่ได้รับก็คือ **“เขาพูดไม่เป็น เขาอาย เขาเลยไม่พูด”** ซึ่งเป็นระดับพอเข้าใจได้ว่ามีปัญหาการสื่อสารเลยทำให้มีแววตาไร้ความมั่นใจ และเมื่ออยู่กับนักท่องเที่ยวจึงไม่กล้าพูดคุย เมื่อผู้ศึกษาถามต่อในคำถามเดิมๆ ก็จะได้รับคำตอบเหมือนเดิมอีกหลายๆ ครั้ง แต่เมื่อได้รับคำตอบจาก **“ยะติ”** จึงเข้าใจว่าระดับความอึดอัดใจมีมากกว่านั้น **“ใช่ที่ไม่พูดก็คือพูดไม่ได้ แต่อ้อย ที่ไม่พูดแต่ๆ(จริงๆ) คือเขากลัว...กลัวถูกหัวเราะใส่หน้า กลัวพูดไม่ชัดและถูกหัวเราะ เขาจึงไม่พูด”** จากคำพูดดังกล่าวจึงสะท้อนได้ว่าการนั่งร่วมกินข้าวกับแขกมันเป็นเรื่องใหญ่มากกว่าความไม่มั่นใจ แต่พวกเขาต้องทนอยู่ในสภาพที่ถูกล้อหรือเป็นตัวตลก บนความเป็นชาติพันธุ์ที่แตกต่างจากนักท่องเที่ยว

นับแต่นั้นผู้ศึกษาจึงเฝ้าสังเกตบทสนทนาที่นักท่องเที่ยวพูดคุยกับชาวลาหู่บ้านยะดูเพื่อรับรู้ถึงบทสนทนาที่พวกเขาต้องเผชิญ จึงพบว่ามิตั้งถ้อยคำหยอกล้อแสดงถึงความตลกขบขัน เช่น **“น่ารักคูสิ ได้แต่ยิ้ม ว่าอะไร ยิ้ม หัวเราะไม่โกรธเลย ”** หรือ **“ฮาอะ ชื่อที่เขา(เจ้าของบ้าน) จะหา จะฮา จะท้อ จะทอ อะไรชื่ออะไร ฮาดีอะ ตลกอะ พี่เขายิ้มอย่างเดียว ยกเสิร์ฟหัวเราะอะไรก็ไม่โกรธ”** นอกจากนั้นยังมีถ้อยคำที่สะท้อนถึงการรับรู้ต่อชาวลาหู่เป็นผู้ด้อยความสามารถหรือไม่เท่าทันผู้อื่นอีกด้วย **“อ้อย เธอ(เจ้าของบ้าน)ไม่รู้อะไรหรอก ต้องทำแบบนี้ เธอไม่ทันคนเขาหรอก”** หรือ **“เขาบอะไรนะ เรียนหนังสือไหม เขียนได้ไหม พูดไทยได้ไหม”** หรือแม้แต่ถ้อยคำที่มองชาวลาหู่บนความแปลก เช่น **“แปลกอะ ใส่ชุดอะไร ไม่เคยเห็นไม่เคยรู้จัก แบบนี้ก็มี”**

นอกจากนั้น สภาวะอึดอัดใจ ยังพบได้จากพฤติกรรมกินข้าวที่สำรวมของเจ้าของบ้านไม่ว่าจะเป็น การระมัดระวังอากัปกริยาที่สกรปรกเกินกว่านักท่องเที่ยวจะรับได้ตามที่มูลนิธิแนะนำ เช่น **“การถุยน้ำลาย ก็หุบ ! เอมมือปาดๆ ลงดอง อันนี้ก็กินไป”** หรือการไม่สามารถใช้มือหยิบอาหารได้ แต่ต้องใช้ช้อนแทน ดังจะได้จากคำพูดของ **“นาจะ”** ที่ว่า **“พี่นี่ชอบ...กินหัวปลาหู นั่งแกะหัวไป ถ้านั่งกับฝรั่ง มันนั่งยกขาที่ไม่ได้ แกะหัวปลาแบบนี้ก็ไม่ได้”**

ดังนั้น สถานการณ์ที่นั่งรับประทานร่วมกันจึงไม่ใช่เรื่องธรรมดา แต่มันคือสิ่งที่เจ้าของบ้านต้องเผชิญสภาวะอึดอัดใจ และถึงแม้ว่าพวกเขาไม่สามารถบอกถึงความอึดอัดต่อหน้านักท่องเที่ยวได้ แต่ในบางเวลาชาวลาหู่บ้านยะดูก็จะมีกระบายสภาวะอึดอัดใจออกมาผ่านเรื่องตลกร้ายเล่ากันภายในหมู่บ้าน ลือถึงคำพูดที่พวกเขาอยากจะถูกกับนักท่องเที่ยวขณะร่วมนั่งทาน

อาหารว่า “กินข้าวหนักๆ เอะ... กินข้าวหนักๆ เอะ... ลูกกับเมียเฮายังไม่ได้กินเนื้อ” แต่ทั้งนี้อากัปกิริยาที่เจียบพูดน้อยมิใช่การแสดงออกถึงความอึดใจอย่างเดียว แต่จากการประสบการณ์รับนักท่องเที่ยวมากกว่ายี่สิบปี การเจียบไม่ตอบ กลับเป็นปฏิบัติการที่ทำให้ชาวลาหู่อยู่รอดภายใต้การเข้ามากำกับควบคุมถึงพื้นบ้านและชีวิตประจำวันจากการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ดังจะเสนอในหัวข้อต่อไป

ฉะนั้น ภายใต้ความสัมพันธ์ระหว่าง “นักพัฒนา” และผู้ถูกพัฒนา ดังกล่าว จึงเสมือนเป็นกุญแจเปิดช่อง โอกาสให้มูลนิธิหุ่นเงาเข้ามาจัดระเบียบการท่องเที่ยวใหม่ให้กับหมู่บ้านยะดู ผ่านการใช้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์เป็นเครื่องมือการพัฒนา อันแสดงให้เห็นถึงการจัดเตรียมพื้นที่ท่องเที่ยวโฮมสตั๊บ้านยะดูนั้นเป็นกระบวนการสร้างภาพตัวแทนในเชิงปฏิบัติการ ที่มีการเชื่อมโยง กับ อำนาจ ความรู้ การจัดระเบียบ ประดิษฐ์สร้าง การกำหนดความหมาย การจัดวางตำแหน่ง (Hall, 1997) ให้ชาวลาหู่บ้านยะดูถูกสร้างความหมายใหม่ตามทิศทางหรือนิยามของแนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ ไม่ว่าจะเป็น การคัดเลือก พื้นฟู หรือสร้างสรรค์ใหม่ และนำมาลดทอนให้เป็นสัญลักษณ์ เพื่อการประชาสัมพันธ์ หรือย่อส่วนชีวิตประจำวันให้อยู่ในรูปของโปรแกรมทัวร์ส่งผลต่อการกำหนดภาพลักษณ์ความเป็นชาติพันธุ์ลาหู่ เป็นชาวลาหู่ผู้คงวิถีชีวิตดั้งเดิม ดำรงชีพแบบพอเพียงพึ่งพาธรรมชาติในป่าเขาอันห่างไกล พร้อมทั้งเกิดภาพลักษณ์ใหม่ว่าเป็นลาหู่ที่มากความสามารถเต็มไปด้วยศักยภาพในการจัดการท่องเที่ยวโดยตนเอง เป็นต้น ภายใต้แนวคิดการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์ที่ยึดบ้านและชีวิตประจำวันให้เป็นจุดขาย บ้านของชาวลาหู่บ้านยะดูจึงถูกมูลนิธิหุ่นเงานำไปใช้ในฐานะทรพยากรการท่องเที่ยว จัดตำแหน่งให้ลาหู่เจ้าของบ้านเสมือนเป็น “เจ้าภาพ” ที่ต้อนรับนักท่องเที่ยวจัดจ้าน “ญาติมิตร” ปฏิบัติการดังกล่าวส่งผลทำให้ชาวลาหู่บ้านยะดู ถูกกำกับจากการทำงานร่วมกับของมูลนิธิหุ่นเงา ทั้งทางด้านการพัฒนาจัดการพื้นบ้านให้เป็นตามมาตรฐานของมูลนิธิ ส่วนพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านตนก็ถูกกำหนดให้พื้นที่รับรองแขก หรือแม้กระทั่งตัวของชาวลาหู่บ้านยะดูเองก็ต้องเผชิญสภาวะอึดอัดใจจากการต้อนรับแขก ดังที่ผู้ศึกษาจะนำเสนอในหัวข้อถัด